

25
N. ΣΗ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΠΙΚΡΙΣΙΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ

ΠΡΟΣ ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ κτλ.

ΕΚΘΕΣΙΝ ΤΟΥ ΕΙΣΗΓΗΤΟΥ

N. ΔΑΜΑΛΑ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΝ ΤΟΙΣ ΣΧΟΛΕΙΟΙΣ ΚΑΙ ΓΥΜΝΑΣΙΟΙΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ
ΒΙΒΛΙΩΝ ΤΩΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ

ΑΘΗΝΗΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ «ΠΑΛΙΓΓΕΝΕΣΙΑΣ»

1 — Όδος Βορρξ — 1.

—
1885

Ἰδ. 2074 κωδ. βιβλ. κτλ. φιλ. βιβλ. κτλ.
Ν. ΣΗ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ *Π. Σ. Παπαδόπουλος*

ΕΠΙΚΡΙΣΙΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ

ΠΡΟΣ ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ κτλ

ΕΚΘΕΣΙΝ ΤΟΥ ΕΙΣΗΓΗΤΟΥ

Ν. ΔΑΜΑΔΑ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΝ ΤΟΙΣ ΣΧΟΛΕΙΟΙΣ ΚΑΙ ΓΥΜΝΑΣΙΟΙΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ
ΒΙΒΛΙΩΝ ΤΩΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ

ΑΘΗΝΗΣΙ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ «ΠΑΛΙΓΓΕΝΕΣΙΑΣ»

1 — Όδὸς Βορρᾶ — 1.

1884

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΕΠΙΧΕΙΡΙΣΙΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ

ΠΡΟΣ ΤΟ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΚΑΙ

ΕΚΘΕΣΙΣ ΤΩΝ ΕΙΣΗΓΗΤΩΝ

Ν. ΔΑΜΑΔΑ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΞ ΤΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ
ΒΕΛΤΙΩΣ ΤΗΣ ΟΡΓΑΝΙΣΤΙΚΗΣ ΜΕΘΟΔΟΥ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΗ

ΕΚ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

1884

Ἐν ᾧ μέτρῳ μετρεῖτε, μετρηθήσεται ὑμῖν. (Ματθ. ζ'. 2).

Ὅλον τὸν θυμὸν αὐτοῦ ἔχέτε ἄφρων. (Παροιμ. κδ'. 11).

Ἀποκρίνου ἄφρωνι πρὸς τὴν ἀφροσύνην αὐτοῦ (κς'. 5).

Οὐ πάνυ γε ῥᾷδιόν ἐστιν εὐρεῖν ἔργον, ἐφ' ᾧ οὐκ ἂν τις αἰτίαν ἔχοι· χαλεπὸν γὰρ οὕτω τι ποιῆσαι ὥστε μὴδὲν ἁμαρτεῖν. Χαλεπὸν δὲ καὶ ἀναμαρτήτως τι ποιήσαντος μὴ ἀγνώμονι κριτῇ περιτυχεῖν. (Ξενοφ. Ἀπομνημ. Β'. 2).

Καὶ ἐπὶ Ξενοφώντος ὑπῆρχον, φκίνεταί, ἀγνώμονες, ἀκριτό-
μυθοι δῆλα δὴ καὶ ἀσύμετοι κριταί, ἀλλὰ πάντως οὐχὶ καὶ ἡμι-
μαθεῖς, ἐπιπόλαιοι, μοχθηροὶ καὶ ἐμπαιθεῖς, οἵοι ἀνεδείχθησαν
οἱ μάλιστα κακῇ κριταὶ τυχθέντες τῶν ἐν τε τοῖς σχολαίοις καὶ
γυμνασίοις διδασκατικῶν βιβλίων. Ὅτι δὲ οὗτοι τοιοῦτοι, κατὰ-
δῆλον γίνεται ἐκ τῆς προθύμου ἀποδοχῆς ἀξιώματος πρωτοφα-
νοῦς καὶ πρωτακούστου. Διότι παῦ γῆς ἠκούσθη ὁ περιορισμὸς
τῶν διδασκατικῶν βιβλίων καὶ ἡ ἐν ἅπασι τοῖς διδασκατηρίοις χρῆ-
σις τῶν αὐτῶν; Καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ὁμοδόξῳ Ῥωσσίᾳ ὑπάρχει
ἐπιτροπή, ἐξετάζουσα μόνον, μὴ ἐν τοῖς ἐκδοθησομένοις συγ-
γράμμασιν ὑπάρχει τι πρὸς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν ἀπᾶλλον καὶ
πρὸς τὸ ὕψιστὸς πολίτευμα, καὶ ἂν αὐτὰ μεθοδικῶς συνταχγ-
μένα ἦναι, δὲν εἶναι ὅμως ὠρισμένα ταῦτά διδασκατικὰ βιβλία
ἐν τοῖς ἐκεί ἐκπαιδευτηρίοις. Ἀλλ' οὔτε ἐν τῇ ὑπερχούσῃ κατὰ
τὴν παιδείαν Γερμανίᾳ, ὡς καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς τῆς Εὐρώπης
κράτεσι, τὰ ἐν τοῖς εἰρημένοις ἐκπαιδευτηρίοις διδασκατικὰ βι-
βλία εἶναι ὠρισμένα. Ἐκαστος τῶν διδασκόντων εἶναι ἐλεύθε-
ρος νὰ διδάξῃ ἢ κατὰ τὸ ὑπ' αὐτοῦ συνταχθὲν ἐγχειρίδιον, ἢ
κατ' ἄλλο τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ. Ὅθεν εἶναι ἄπειρα, ὡς πᾶς εἰ-
δήμων τῶν εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν δύναται νὰ ἴδῃ.

Ἀλλ' οἱ διορισθέντες κριταὶ ἄλλοι πάντῃ ὄντες ἐπιστημο-
νικῆς γνώσεως καὶ θερησκευτικῆς μάλιστᾳ (ὡς καὶ αὐτῇ ἡ ἱερὰ
Σύνοδος δι' ἐκθέσεως πρὸς τὸ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κτλ.

ὑπουργεῖον ἀνέφερε καὶ ὁ λόγιος καθηγητὴς "Αγ. Κορινιώτης πρὸ πολλοῦ πρὸς αὐτὸν τὸν Ὑπουργὸν παρέστησε), καὶ δὴ τῆς κριτικῆς, πρωτακούστου αὐτοῖς οὔσης, προσέβησαν ἀντὶ ἐπικρίσεων λογικῶν, ἀναγομένων εἰς τὸ εὐμέθοδον τοῦ κρινομένου ἐγχειριδίου, εἰς τὴν συναρμοολογίαν τῶν ἐννοιῶν, τὸ εὐληπτον καὶ τὸ περιεκτικόν, εἰς ἐμπαθεστάτας ἀκρισίαις, λεπτολογίας μωρᾶς καὶ δὴ καὶ λόγου ἀναξίους, εἰς ἐρεσχελεῖαις καὶ μωρολογίας, οὐδὲ γὰρ εἰπόντες περὶ τῆς συστηματικῆς καὶ ὀργανικῆς ἐκθέσεως τοῦ κρινομένου ἐγχειριδίου, ἀδαεῖς πάντη ὄντες, ὡς κατέδειξαν καὶ οὐ παύουσι καταδεικνύοντες οἱ δόκιμα διδασκτικὰ βιβλία ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν διδασκόμενα υποβαλόντες.

Τοὺς θρασεῖς ἀκριτομύθους κριτὰς τούτους, ἀμιλλωμένους, τίς νὰ δειχθῇ ἀκριτώτερος, θρασύτερος καὶ μᾶλλον ἀκριτόμυθος τῶν ἄλλων, ὑπερέβησαν οἱ δύο κατ' εὐφημισμὸν θεολόγοι καλούμενοι, καὶ μάλιστα ὁ φερώνυμος Δαμαλάς. Ὁ ἀνὴρ οὗτος, τὸ σῶμα χαῦνον καὶ κεκυφὸς ἔχων, κεφαλὴν κούφην, τρόπους βαναύσους, νοῦν ἄκριτον καὶ ἀσυναρτήτην, γλῶσσαν δημώδη, ποταπὴν καὶ βάρβαρον, στερεῖται γνώσεων ἐπιστημονικῶν, ὡς μηδαμῶς σειρὰν μαθημάτων ἐπιστήμης διδασκθεῖς. Ἀμαθὴς εἰς Γερμανίαν μεταβὰς προὔτιμησεν ἀντὶ ἐκμαθήσεως τῆς γερμανικῆς γλώσσης καὶ τῆς ἀκροάσεως μαθημάτων νὰ γείνη συγγραφεύς. Καὶ συνῆρραψε καὶ συνεκάτυσε τὸ περίπτυστον διὰ τὸ ἀσυναρτήτην καὶ περισπούδαστον διὰ τὸ ἀμέθοδον προῖόν τῆς ἀσυναρτήτου καὶ κενῆς αὐτοῦ κεφαλῆς, περὶ Ἀρχῶν ἐπιγραφόμενον, νομίζων, ὅτι διὰ τῆς ὀνομασίας τοῦ βιβλίου δόξαν ἑαυτῷ περιποιήσεται ὁμοίαν τῇ τοῦ Ὠριγένης. Τὸ ἐπιφανὲς ἐκεῖνο βιβλίον οὔτε κἂν ὀψεως ἀνθρωπίνης ἀπλῶς ἡξιώθη, ἀλλ' εἷς τι ἄλλο χρήσιμον ἐγένετο. Μετὰ διετῇ ἐν Γερμανίᾳ διαμονήν, τὸ περίπτυστον αὐτοῦ σύρραγμα ἀποπερατώσας, ἐπιστρέφει, πεποιθώς, ὅτι διὰ τοῦ ἐξαμβλώματος ἐκείνου καὶ οὐχὶ διὰ τῶν γνώσεων ἐπιτεύξεται ἑδρας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ. Συμβουλή ὅμως τῶν οἰκείων, τὸ ἀμαθὲς τοῦ ἀνδρὸς κατανοήσαντων μετέβη εἰς Ἀγγλίαν, ἐνθα αὐτὸς μόνος γινώσκει, ποῦ καὶ πῶς τὰς ἐκεῖ διατριβὰς ἐποιεῖτο. Ἐκείθεν δὲ ἐπανελθὼν

μόνη τῇ διετίᾳ ἐπὶ τῶν ὀνικῶν ὥμων αὐτοῦ ἐπιβεδρυμένος, κακορθοῖ δι' ἱεσσιῶν καὶ παρακλήσεων συγγενῶν τε καὶ φίλων, καὶ ὑπαισέρχεται εἰς τὸ Πανεπιστήμιον καθηγητῆς τῆς Θεολογίας, μηδαμοῦ τῆς σειρᾶς τῶν μαθημάτων αὐτῆς ἀκροασάμενος, οὐδὲ κἂν ἄκρῳ δακτύλῳ αὐτῶν γευσάμενος. Ὅποια δὲ ἡ διδασκαλία ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ; Μόνοι οἱ ἀτυχεῖς αὐτοῦ ἀκροαταὶ γινώσκουσιν. Ἄν δὲ κρίνῃ τις ἐξ ἐτέρου ἀποφωλίου συρράμματος τῆς κούφης αὐτοῦ κεφαλῆς, τῆς κατηχήσεως, ἀσυάρτητος καὶ ἀμέθοδος αὕτη.

Τὴν παντελῆ τοῦ Πρυτάνεως τῆς ἀκριτομυθίας ἀμάθειαν καὶ τελείαν ἀνεπιστημοσύνην καταδεικνύει αὐτὸ τὸ προοίμιον τῆς πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κλπ. ἐκθέσεως αὐτοῦ. Ἐν αὐτῷ τὸ μὲν καὶ αὐτῆς τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης ἡ ἡμιμάθεια αὐτοῦ καταφαίνεται· διότι ἐν τίνι τῶν ἀρχαίων προγόνων συγγράμματι ἀπαντῶσι τὰ ξενόφυλα ταῦτα· δὲν δύναται ἡ ; ἡ τίς τὸ ποιητικὸν αἷτιον διὰ τῆς προθέσεως διὰ ἐκφράζει; ἡ τίς λέγει ὑφωθῆναι μέχρι τοῦ ἀγαθοῦ, ἀντὶ εἰς τὸ ἀγαθόν; ἡ τίς καὶ μικρὰν τῆς θεολογίας γινῶσιν ἔχον παραπέμπει εἰς τὰ χωρία τῆς ἱερᾶς Γραφῆς δι' ἀραβικῶν ἀριθμῶν σημειῶν τὰ κεφάλαια καὶ τὰ ἐδάφια, καὶ τὰς ἐπιστολάς, ὅταν αὗται εἶναι δύο ἢ τρεῖς, ὅτε καὶ ὁ ἀριθμὸς τῆς ἐπιστολῆς, εἰ πρώτη εἶναι, ἡ δευτέρα ἡ τρίτη, καὶ τὰ κεφάλαια σημειοῦνται διὰ γραμματος τοῦ ἀλφαβήτου, τὰ δὲ ἐδάφια μόνον δι' ἀριθμῶν ἀραβικῶν; ἡ τίς τὴν λέξιν κοινωνεῖν καὶ τὰς ἐξ αὐτῆς παραγώγους ἀντὶ ἀπροθέτου δοτικῆς ἡ αἰτιατικῆς μετὰ τῆς προθέσεως «πρὸς» συντάσσει γενικῇ μετὰ τῆς προθέσεως «μετὰ;» ἡ τίς εἰδήμων τῆς θεολογίας ἀπλοῦς λέγει ἔνωσιν μετὰ τοῦ Θεοῦ, ὅτε κοινωνία καὶ οὐχὶ ἔνωσις, πρὸς τὸν Θεὸν καὶ οὐχὶ μετὰ τοῦ Θεοῦ λέγεται; ἡ τίς τῶν θεολόγων λέγει ἰδιότητος τοῦ Θεοῦ, ὅτε ἰδιώματα τοῦ Θεοῦ πάντοτε λέγονται, καὶ οὐδέποτε ἰδιότητες; Ἄλλ' ἐκτὸς τούτων καὶ ἄλλων πλείστων, ἐν τῇ ἐκτρωματικῇ καὶ ἀσυναρτήτῳ ἐκείνῃ ἐκθέσει ἀπαντῶντων, φράσεις χυδαῖαι καὶ ὀνεικταὶ πλείσται ἀπαντῶσιν, ὡς κατωτέρω δειχθήσεται. Τὸ δὲ παντελὲς ἄγνοια τῆς ἐγκυκλοπαιδείας τῆς

θεολογίας. Αὕτη ἡ ἐγκυκλοπαιδεία συστηματικὴ καὶ ὀργανικὴ ἔκθεσις οὕσα τῆς συνοχῆς καὶ τῶν ὁρίων τῶν διαφορῶν μαθημάτων τῆς θεολογίας εἶναι τῶν δυσκολωτάτων αὐτῆς μαθημάτων· ὅθεν ἐν Γερμανίᾳ οἱ τῆς θεολογίας φοιτηταὶ δις αὐτῆς ἀκροῶνται, τὸ πρῶτον τῆς φοιτήσεως ἔτος καὶ τὸ ἔσχατον, ὅτε ὅλης τῆς σειρᾶς τῶν θεολογικῶν μαθημάτων ἡκροάσαντο. Ταῦτα ὁ τῆς ἀπαιδευσίως Πρύτανης πάντῃ ἀγνοεῖ, ὡς μηδ' αὐτῆς ἀκροασάμενος μηδὲ νὰ νοήσῃ δυνάμενος τὰ ἐν αὐτῇ, φιλοσοφικῶς ἐκτιθέμενα. Ἄλλως ὥφειλε νὰ μὴ ἀπκριθῇ μόνους τοὺς κλάδους τῆς θεολογίας, ἀπὸ τῆς αὐτῇ ἀκαταλήπτου ἐγκυκλοπαιδείας τοῦ Ἀγεμβαχίου αὐτοὺς παραλαβὼν μὴ δεῖξας πρῶτον, διὰ τί τέσσαρες Δὲν ἡδυνήθη, φαίνεται, νὰ συλλάβῃ ἐν τῇ κόφῃ αὐτοῦ κεφαλῇ, ὅτι δύο κυρίως τὰ τῆς θεολογίας μέρη, τὸ θεωρητικὸν καὶ τὸ πρακτικόν. Ταῦτα ἐξάγονται ἐκ τοῦ ὁρίσμου τῆς θρησκείας, ἥτις εἶναι ἡ τῆς Θεολογίας ὑπόθεσις. Ἡ δὲ θρησκεία εἶναι συνειδήσις α') περὶ Θεοῦ καὶ β') περὶ τῆς πρὸς αὐτὸν κοινωνίας. Καὶ τὸ μὲν α') εἶναι τὸ θεωρητικόν, τὸ δὲ β') τὸ πρακτικόν. Ἀμφοτέρω τὰ μέρη ταῦτα εἰς διαφοροὺς ὑποδιαιροῦνται κλάδους. Βλέπεις, Θεοσίτα ἀκριτόμυθε, πῶς ἐξάγονται τὰ μέρη τῆς θεολογίας λογικῶς καὶ συστηματικῶς; Ὁμολογεῖς νῦν ἄκων τὴν παντελῆ σου ἀμάθειαν, ἀσυναρτησίαν καὶ ἀκρισίαν;

Τὴν παντελῆ ἀμάθειαν καὶ κουφότητα καταδεικνύει ὁ τῆς ἀκριτομυθίας Πρύτανης καὶ εἰς τὰ ἐν τοῖς σχολείοις καὶ γυμνασίοις διδασκτέα μαθήματα. Καὶ ταῦτα ὁ ἀσυναρτητος ἀσυναρτητῶς καὶ ἀμεθόδως κατατάσσει, εἰς τοὺς τέσσαρας τῆς θεολογίας κλάδους ἀνάγων ἐξ ἀγνοίας τελείας ἐνὸς τῶν κλάδων τοῦ πρακτικοῦ αὐτῆς μέρους, τῆς κατηχητικῆς, εἰς ἣν καὶ μόνην ἀνάγονται καὶ οὐχὶ εἰς τοὺς κλάδους τῆς θεολογίας. Ἡ κατηχητικὴ δεικνύει τὴν μέθοδον τῆς διδασκαλίας καὶ τὰ ἐν τοῖς σχολείοις καὶ γυμνασίοις διδασκτέα μαθήματα. Πρὸς πίστωσιν δὲ τούτων ἀνάγνωθι, μαμάκουθε Θεοσίτα, καὶ τοὺς τρόπους βάνουσε, τὴν δὲ γλῶτταν βάρβαρε, ἂν ἐννοῇς τὰ γερμανικὰ συγγράμματα, περὶ τῆς κατηχητικῆς συνοπτικῶς μὲν ἐν

ταῖς τῆς θεολογίας ἐγκυκλοπαιδείαις τοῦ Ἀγεμβαχίου, τοῦ Πελτίου, τοῦ Ροσεγκρατίου, καθηγητῶν ἐν Πανεπιστημίαις τῆς Γερμανίας, ἐν ἐκτάσει δὲ τὰς κατηχητικὰς τοῦ Παλμέρου, τοῦ Κεσβιτίου, τοῦ Ἰρσχήρου ἐπίσης καθηγητῶν. Καὶ λοιπὸν ἐστερημένοι, ἐντελῶς τῶν ἀπαιτουμένων γνώσεων ἐτόλμησας νὰ ἀποδεχθῇς τὸ τοῦ κριτοῦ ἀξίωμα; Ἀγνοεῖς, ὅτι οὕτω κατὰδῆλον κατὰστησας τὴν τε φρενοβλάβειαν καὶ ἀμάθειάν σου;

Ἄκουε λοιπόν, ἀθυρόστομε, τίνα τὰ ἐν τοῖς σχολείοις καὶ γυμνασίοις διδασκόμενα ἱερὰ μαθήματα ἐν τε τῇ ὁμοδόξῳ Πρωσίᾳ (ἐν ἣ διδάσκονται καὶ ἐν τοῖς Πανεπιστημίαις ὡς γενικὰ μαθήματα ἡ ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορίᾳ καὶ ἡ τῆς πίστεως διδασκαλία καὶ ἡ ἠθικὴ), καὶ τῇ σοφῇ Γερμανίᾳ ἐν μὲν τῇ α' καὶ β' τάξει τοῦ σχολείου ἱερὰ Ἱστορίᾳ τῆς παλαιᾶς καὶ καινῆς διαθήκης, ἐν δὲ τῇ γ' κατήχησις συνοπτικὴ ἐν δὲ τῇ α' τοῦ γυμνασίου Ἱστορίᾳ τῆς παλαιᾶς καὶ καινῆς διαθήκης, ἐν δὲ τῇ β' ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορίᾳ, ἐν δὲ τῇ γ' διδασκαλίᾳ περὶ τῆς χριστιανικῆς πίστεως ἡ κατήχησις εἰδικῶς, ἐν δὲ τῇ δ' ἠθικὴ. Καὶ οὕτω συντεταγμένα εἰσι γερμανιστὶ ἅπειρα ἐγχειρίδια. Τοῦτο δὲ ὁ βουλούμενος δύναται νὰ ἴδῃ ἐν τε ταῖς ἐγκυκλοπαιδείαις τῆς θεολογίας καὶ ταῖς κατηχητικαῖς. Ἡμεῖς τινὰ μόνον ἀναφέρομεν α') τὸ τοῦ ἐν Πρωσίᾳ καθολικοῦ ἐπισκόπου Παδερβόρνης Κορράδου Μαρτίνου, ἐκ δύο ὁγκωδῶν τόμων συγχείμενον, περιέχον τὴν σειρὰν τῶν ἐν τοῖς γυμνασίοις διδασκομένων μαθημάτων, β') τὸ τοῦ καθηγητοῦ τῆς θεολογίας τοῦ ἐν Μονάχῳ Πανεπιστημίου Σταδλθαουέρου ὁμοίως. Ἐκ δὲ τῶν διαμαρτυρητῶν τὰ τοῦ Κουρτίου α' ἱερὰν ἱστορίαν διὰ τὰ σχολεῖα καὶ β') διὰ τὰ γυμνάσια ἱερὰν ἱστορίαν, ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν καὶ κατήχησιν, τοῦ Ἑρρίκου Παλμέρου, Ἀγεμβαχίου, Πέτρη καὶ ἀπείρων ἄλλων καθηγητῶν ἐν Πανεπιστημίαις καὶ γυμνασίοις. Ῥωσσιὰ δὲ δὲν ἀναφέρομεν, περιττὸν θεωροῦντες.

Ἐπὶ τῇ βράσει τούτων καὶ τὸ ἐπὶ τῆς Ἐκπαιδεύσεως Ὑπουργεῖον τῆς Πρωσίας ἐξέδωκε διάταγμα ὑπὸ ἡμερομηνίαν 24 Ὀβρίου 1837 τὴν αὐτὴν σειρὰν τῶν ἱερῶν μαθημάτων ὀρίζον,

καὶ αὐτὰ οὐσιωδέστατα καὶ κύρια τῶν ἐν τοῖς γυμνασίοις διδασκομένων ὀνομάζον. Ἀλλὰ καὶ διατριβαὶ περὶ τῶν ἐν τοῖς σχολείοις καὶ γυμνασίοις διδασκτῶν ἱερῶν μαθημάτων ὑπάρχουσιν, ὧν ἀναφέρομεν τὴν τοῦ Βουτερβεκίου γυμνασιάρχου τοῦ ἐν Ἐλβερφέλδῃ γυμνασίου καὶ καθηγητοῦ τῶν ἱερῶν μαθημάτων καὶ τὴν τοῦ Θρακιμέρου καθηγητοῦ τοῦ ἐν Δορπάτῃ γυμνασίου.

Ταύτην τὴν σειράν τῶν ἱερῶν μαθημάτων καὶ ἡμεῖς ἀμαθίῳ ρισθέντες τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1860 ἔτους πρῶτοι εἰσηγάγομεν εἰς τὰ ἐν Ἀθήναις γυμνάσια, καίπερ μαμακούθων τινῶν ὁμοίων κατὰ τὴν ἀμάθειαν καὶ ἀκρισίαν πρὸς τοὺς κριτὰς τούτους ἀντιστάντων, καὶ ἄλλα ἀντ' ἄλλων φληναφούντων. Ἀλλ' ὁ τότε Ὑπουργὸς τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κτλ. καὶ νῦν ἐπὶ τῶν Ἑσωτερικῶν κύριος Κ. Λομβάρδος ἐνέκρινε τὴν γνώμην ἡμῶν, διατάξας, ἵνα τὰ ἱερὰ μαθήματα διδάσκωνται κατὰ τὴν ὑφ' ἡμῶν δειχθεῖσαν σειράν, καὶ ἔκτοτε ἐν ἅπασιν τοῖς σχολείοις καὶ γυμνασίοις ἐπεκράτει μέχρι χθὲς ἡ σειρά αὕτη. Καί τοι δὲ ἀπανταχοῦ τῆς τε Γερμανίας καὶ τῆς ὁμοδόξου Ῥωσσίας ἡ αὕτη σειρά ἐπικρατεῖ, ἄπορον, πῶς μετεβλήθη παρ' ἡμῖν, κυρίων μαθημάτων παραλειφθέντων, ἄλλων δὲ τὰ μάλα ἀνωφελῶν πρὸς τὸν κύριον σκοπὸν τῆς διδασκαλίας τῶν ἱερῶν μαθημάτων εἰσαχθέντων, μηδὲν συντελούντων εἰς τὴν γνώσιν τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ τοῦ κατ' αὐτὴν βίου. Τὰ ἀλυσιτελῆ εἶναι ἡ λειτουργικὴ, ἡ ἐρμηνεῖα ἐπιστολῶν τινῶν τῶν Ἀποστόλων. Οἱ ταῦτα συμβουλευσάντες ἀδαήμονες τυγχάνουσι τῆς συστηματικῆς γνώσεως τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, ἐρειδομένης οὐχὶ ἐπὶ ἐπιστολῶν τινῶν τῶν Ἀποστόλων ἀλλ' ἐφ' ἀπάσης τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ τῆς ἱερᾶς παραδόσεως.

Καὶ ταῦτα ἱκανὰ ἔστωσαν, ὅπως φανεράν καταδείξωσι καὶ ὀφθαλμοφανῆ τὴν παραφροσύνην, τὸ ἀσυνάρτητον, τὸ ἀκριτόμυθον τοῦ Δαμαλᾶ καὶ τὴν παντελεῖα αὐτοῦ ἀγνοίαν τῆς θεολογίας.

Μεταβῶμεν ἤδη εἰς ἀνασκευὴν τῶν ἀκριτομυθίων, ἃς ἐπάγει εἰς τὸ ἀτυχὲς ἐγγχειρίδιον τῆς ἡμῶν καττηχίσεως. Καὶ πρῶτον

ὁμολογοῦμεν, ὅτι οἱ παραλογισμοὶ τοῦ Δαυκλᾶ καὶ ἡ ἀκρισία μᾶλλον δὲ ἡ ἀναισχυντία, τὸ βάνυστον καὶ ἡ μοχθηρία, παρέσυραν ἡμᾶς ἄκοντας, ἵνα ἀντιμετρήσωμεν τὸν ἀκριτόμυθον Θεοσίτην διὰ τοῦ αὐτοῦ μέτρου, δι' οὗ ὁ φρενώλης οὗτος ἡμᾶς ἐμέτρησεν.

Κατὰ τὸν ἀσύνητον κριτὴν τῶν ὑποβληθεισῶν κατήχησεων χείρων ἢ ἐμῇ, στερουμένη, κατὰ τὴν ἀσυναρτήτην καὶ κούφην αὐτοῦ κεφαλὴν, λογικῆς σειρᾶς καὶ μεθόδου. Πόθεν δὲ τὸ συμπέρασμα τοῦτο ἐξάγει ὁ ἀσύνητος, δὲν ἀναφέρει, ἀλλ' ὡς ἐκ τρίποδος ἀποφαίνεται. Ἰδοὺ, ἀκριτόμυθε, ἡ πάντη σοὶ ἄγνωστος λογικὴ σειρά καὶ ἡ συστηματικὴ μέθοδος. Ἡ ὁρθόδοξος κατήχησις ἀρύεται τὴν ὑπόθεσιν ἐκ τε τῆς θείας Γραφῆς καὶ τῆς ἱερᾶς παραδόσεως· ἀμφότεραι δὲ αὗται δέον συνοπτικῶς νὰ προτάσσωνται ὡς εἰσαγωγή, εἶτα δὲ νὰ ἐκτιθῇται ἡ ἐξ αὐτῶν πηγάζουσα θρησκευτικὴ διδασκαλία τῆς ἐνάδος τῆς θεότητος. Ἀλλ' ἡ ἐνάς αὕτη ὑπὸ τρία παρίσταται ὁμοούσια πρόσωπα. Τρία ἄρα, κοῦφε, καὶ τὰ μέρη τῆς συστηματικῆς καὶ ὁργανικῆς ἐκθέσεως τῆς θρησκευτικῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας. Τούτων δὲ ἕνεκα καὶ ἅπαντα τὰ σύμβολα τῆς Ἐκκλησίας· τρία κυρίως ἄρθρα περιέχουσι· α') περὶ τῆς ἐνάδος τῆς θεότητος καὶ ἰδίᾳ περὶ τοῦ πρώτου προσώπου, τοῦ Πατρὸς, β') περὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ γ') περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Εἰς τρία ἄρα μέρη, μακρόκουθε, διαίρεῖται πᾶσα συστηματικὴ καὶ εὐμέθοδος κατήχησις. Ἐν ἐκάστῳ δὲ τῶν μερῶν τούτων σαφῶς δέον νὰ ὀρίζωνται καὶ εὐκρινῶς τὰ ἰδιώματα τὰ τε κοινὰ καὶ εἰς τὰ τρία θεῖα πρόσωπα καὶ τὰ εἰδικὰ ὡς καὶ αἱ εἰδικαὶ ἐνέργειαι ἐκάστου αὐτῶν. Κατὰ τοῦτο τὸ ὄντως συστηματικὸν διάγραμμα συνετάξαμεν τὴν περὶ τῆς πίστεως διδασκαλίαν. Καὶ οὕτως εἰσὶ συνετεταγμένα τὰ ἀνωτέρω μνημονευθέντα γερμανικὰ συγγράμματα.

Κατὰ δὲ τὴν σύνταξιν τῆς ἡθικῆς ἢ τοῦ κατὰ Χριστὸν βίου πηγὴν εἶχομεν ἀντὶ τῆς ἀσυναρτήτου ἐρμηνείας τῶν δέκα ἐντολῶν, τὴν ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος σύνοψιν αὐτῶν εἰς ταῦτας τὰς δύο ἀγαπήσεις α') Κύριον τὸν Θεόν σου, καὶ β') τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν». Τρία ἄρα καὶ τὰ μέρη τῆς κατὰ Χριστὸν ἡθι-

κῆς, α') καθήκοντα πρὸς τὸν Θεὸν ὅπου καὶ περὶ προσευχῆς ὁ λόγος γίνεται ἀντὶ τοῦ ἀσυναρτήτου τῆς ἐρμηνείας τοῦ Πάτερ ἡμῶν· β') πρὸς ἡμᾶς αὐτούς, γ') πρὸς τὸν πλησίον.

Εἰπὲ νῦν, ἀκριτόμυθε μαμάκουθε Δαμαλᾶ, τὰ διαγράμματα ταῦτα τῆς τε διδασκαλίας τῆς Πίστεως καὶ τοῦ κατὰ Χριστὸν βίου εἶναι λογικὰ καὶ συστηματικά, ὡς ἐπιστημονικῶς καὶ κατ' ἀλληλουχίαν τῶν ἐννοιῶν καὶ ὀργανικῶς συντεταγμένα ; Στηρίζονται ἐπὶ τῆς λογικῆς ; Ἐχουσι δέ τινα ὁμοιότητα πρὸς τὸ ἀποκύημα ἐκεῖνο καὶ ἀσυνάρτητον καὶ ἀμέθοδον προτὶν τῆς συγκεχυμένης καὶ κούφης κεφαλῆς σου ; Εἶναι τὸ πρῶτον ἐν ἡμῖν βιβλίον, τὴν κατήχησιν εἰς ἐπιστήμην ἀνυψῶσαν ; Δείξον, ἀκριτόμυθε, ἐν μόνον ἐπιστημονικῶς, δηλ. συστηματικῶς καὶ ὀργανικῶς, ἐκτεθειμένον ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ, οἷον τὸ ἡμέτερον ;

Ἄλλ' ἐπὶ τοσοῦτον ἀναιδεῖς προέβης καὶ ἀσυνεσίας ὥστε νὰ κατακρίνης ὅ,τι ἡ στενὴ σου κεφαλὴ δὲν δύναται νὰ χωρήσῃ ; Σφαλερὰ εἶναι, ἀκριτόμυθε, ὅτι ἡ ὑπαρξὶς ὄντος ὑπερτάτου, ἀφ' ἐαυτοῦ τὴν ὑπαρξιν ἔχοντος, καὶ αἰτίας πρώτης τῶν ὄντων ἀπάντων ὑπάρχοντος, ἐξ ἀμέσου ἀντιλήψεως προερχομένη, φανερὰ καθ' ἐκυτὴν πέφυκεν, ὅθεν ἀνεπίδεκτος ἀποδείξεως ; Ἐνταῦθα ὁ λόγος, Πρύτανι τῆς ἀκρισίας καὶ βλακίας, εἶναι περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ ὑπαρξεως ἐκ τῆς παρατηρήσεως τῆς φύσεως συμπάσης, ἀκοντας ἡμᾶς ἀναγκάζουσης νὰ ἀποδεχθῶμεν τὸν αἷτιον αὐτῆς, καὶ οὐχὶ ἐκ τῆς θείας ἀποκαλύψεως, οὔτε ἐκ τῆς ἱστορίας διότι, ὑπερ σὺ πάντως ἀγνοεῖς, ἀσθενὴς τὸν νοῦν ὦν νὰ ἀντιληφθῇ καὶ νοήσῃ, ἡ τοῦ Θεοῦ ὑπαρξὶς ἀποδείκνυται ἐκ τῆς παρατηρήσεως τῆς φύσεως, δῆλα δὴ, ἡμῶν αὐτῶν καὶ τῶν ἐκτὸς ἡμῶν ὄντων, ἐκ τῆς ἱστορίας καὶ τῆς θείας ἀποκαλύψεως. Ἄλλ' ἡ γνῶσις ἡμῶν αὕτη εἶναι ἀτελής, διότι, ὡς, ἔργον τεχνίτου βλέποντες, συμπεραίνομεν τὸν τεχνίτην, γινώσκιν ὅμως αὐτοῦ τελείαν δὲν ἔχομεν, μαμάκουθαι δὲ καὶ παράφρονες, ὡς σύ, δύνανται νὰ συμπεράνωσιν, ὅτι τελείαν αὐτοῦ γινώσκιν ἔχουσιν, οὕτω καὶ ἐκ τῆς παρατηρήσεως ἡμῶν αὐτῶν καὶ τῆς ἐκτὸς ἡμῶν φύσεως συμπεραίνομεν τὸν αἷτιον τῆς φύσεως. Ἀτελής ὅμως ἡ γνῶσις ἡμῶν αὕτη.

Ἄμεσον λοιπὸν ἀντίληψιν τῆς τοῦ Θεοῦ ὑπάρξεως ἔχομεν ἐκ τῆς παρατηρήσεως ἡμῶν αὐτῶν καὶ τῶν ἐκτὸς ἡμῶν ὄντων. Λέγεται δὲ ἀντίληψις ἡ κατανόησις καὶ ἐξοικειώσις παραστάσεως ἐξωθεν ἐρχομένης. Ἐννοεῖς, μαμάκουθε, τί λέγεται ἀντίληψις τοῦ Θεοῦ; Τί φληναφεῖς τὰ ἀκριτόμυθα ἐκεῖνα καὶ φλυαρίας, ἀηδίας καὶ ἀναίσχυντίας μεστά, καὶ τούτων ἕνεκα καὶ νὰ ἀνασκευάσωμεν ἀηδιάζομεν; Δὲν ἐκήρυξα, κοῦφε, ἀλλ' ἔγραψα λογικῶς καὶ ὀρθῶς, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔχει γνῶσιν τῆς τοῦ Θεοῦ ὑπάρξεως, καὶ νοεῖ τὸν Θεὸν ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ, ὡς ὁ τὴν κακὴν ἔχων μοῖραν νὰ ρίψῃ μόνον βλέμμα εἰς τὰ ἀποφώλια τῆς τετραραγμένης καὶ συγκεχυμένης κούφης κεφαλῆς σου συρράματα, μὴ δυνάμενος οὔτε σελίδα νὰ ἀναγνώσῃ διὰ τὸ ἀσυνάρτητον, τὸ σχινοτενές, τὸ ποταπὸν τοῦ ὕφους, πάντως θέλει λάθῃ γνῶσιν τῆς ἀκρισίας σου καὶ τῆς βλακίας σου χωρὶς νὰ σέ ἴδῃ. Ἐν δὲ τῇ σελ. 43, § 35 β'. λέγομεν, Θεοσεῖτα, τὰδε· α' Ὁ Θεὸς εἶναι ἀκατάληπτος· οὐδεὶς δηλονότι δύναται νὰ ἐξιχνιάσῃ καὶ κατανόησιν τὴν θείαν οὐσίαν, διότι τὸ ἀτελὲς καὶ πεπερασμένον ὃν δὲν δύναται νὰ νοήσῃ τὸ τέλειον καὶ ἀπειρον ὄν. Γνωῖσις ἄρα τῆς θείας οὐσίας τελεία (ἀκούεις, ἀκριτόμυθε;) εἶναι ἀδύνατος εἰς τὸν ἀτελεῖ ἄνθρωπον, νοοῦντα μόνον οὔτινος ἔχει ἀντίληψιν. Ὅσον ὅμως συντελεῖ νὰ γινώσκωμεν περὶ Θεοῦ πρὸς φωτισμὸν ἡμῶν, πρὸς ἁγιασμὸν καὶ ἀνάπαυσιν ἐφ' ἀνέρωσιν ἡμῶν ὁ Θεὸς διὰ τῶν θείων ἀποκαλύψεων. Εἰπὲ νῦν, ἀκριτόμυθε βαναυσολόγε, δὲν εἶναι ταῦτα κατ' ἀλληλουχίαν ἐκτεθειμένα καὶ λογικά, ἅμα δὲ καὶ ὀρθότατα, καὶ πρὸς τὴν θείαν ἀποκάλυψιν συναδόντα, ὡς ἐξ αὐτῆς εἰλημμένα; Τὸ συμπέρασμα, ἀσυνάρτητε, δὲν ἐξάγεται λογικώτατα ἐκ τῶν πρὸ αὐτοῦ εἰρημένων; Ἐν μὲν τῇ § 32 λέγομεν, ὅτι ἔχομεν ἀπλῶς (ἐννοεῖς;) γνῶσιν τῆς τοῦ Θεοῦ ὑπάρξεως ἐξ ἀμέσου ἀντιλήψεως· ἐν δὲ τῇ § 35 β'. ὅτι γνῶσις τελεία, ἀκούεις, κοῦφε ἅμα καὶ κωφὲ τὸν τε νοῦν καὶ τὸν λόγον, οὐχὶ ἀπλῶς γνῶσις, ἀλλὰ τελεία, εἶναι ἀδύνατος εἰς τὸν ἀτελεῖ ἄνθρωπον, πολλῶ δὲ μᾶλλον εἰς σὲ τὸν φρενοβλαβῆ καὶ παράφρονα· καὶ λοιπὸν ἕνεκα τῆς ἀμαθείας σου καὶ ἀκρισίας σου κατακρίνεις τὰ εὐμέθοδα,

τὰ ἁρμονικά, τὰ λογικά, τὰ κατ' ἄλληλουχίαν καὶ συστηματικῶς ἐκτεθειμένα, ἀσυνάρτητα αὐτὰ καλῶν ; "Ω καὶ τί ἂν τίς σε εἴποι, ὁρθῶς ἂν προσεῖποι ! Ἄλλ' ὅπως, Θεοσῖτα, ἀνασκευάσω ἅπαντας τοὺς παραλογισμοὺς σου καὶ τὴν ἀμαθείάν σου ὀφθαλμοφανῆ καταδείξω, τὴν ἄλληλουχίαν δέ, τὸ εὐμέθοδον, τὸ περιεκτικόν, τὸ σαφές καὶ εὐκρινές καὶ τὸ καταληπτὸν τῆς κατηγήσεώς μου καταδείξω, ἤθελον συντάξει, οὐχὶ συρράψει, ὡς σὺ εἴωθας, βιβλίον ὅλον, ἀλλ' ἀνωφελές τοῦτο καὶ τοῦ κόπου ἀνάξιον.

Ἐκπλήσσεσαι καὶ θαυμάζεις, Δαμαλᾶ, ἀπαντῶν ἐν τῇ κατηγήσει μου λέξεις εἰς σέ πρωτακούστους, ὅθεν ἀκαταλήπτους· καὶ σέ δικαίῳ. Διότι ποῦ σὺ σεῖράν τοῦλάχιστον γυμνασιακῶν μαθημάτων διήκουσας, ὥστε νὰ ἀποκτήσης γνῶσιν τινα τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης ; Ἀνάρτησις λέγεται, ἀμαθέστατε, ἡ τελεία ἀφοσίωσίς τινος εἰς τὴν θέλησιν ἄλλου. Ἴδὲ τὰ λεξικά, μὴ βαρύνεσαι, καὶ ἀνὰ χεῖρας ἔχε αὐτά, ὅπως μανθάνης τὴν σημασίαν τῶν λέξεων, ἵνα καλύπτῃς τὴν παντελεῖ ἄγραμματίαν σου.

Οὐαὶ σοι τῷ ἀγραμμάτῳ ! καὶ τὴν σημασίαν τῆς δεικτικῆς ἀντωνυμίας ἀγνοεῖς, τὰ ἀμέσως προηγηθέντα δεικνουσῆς ;

Οὐχὶ ἐν σελ. 16, ἀλλ' ἐν σελ. 15 καὶ ἀπὸ τῆς § 36—41 ὁ λόγος περὶ τῆς ὑπεραγίας Τριάδος. Τί δὲ λέγεις τὰ σχολαστικὰ ἐκεῖνα καὶ ἀκριτόμυθα ληρήματα, ὑπαρκτικὴν καὶ οἰκονομικὴν ιδιότητα τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ; Ἄκουε λοιπόν, μαμάκουθε, ὅπως μάθῃς τι καὶ καλύψῃς κατὰ τι τοῦλάχιστον τὴν ἀπαιδευσίαν σου καὶ ἀκριτομυθίαν σου ; Ἐν μὲν ταῖς § 32 καὶ 33 ἀποδεικνύεται ἡ τοῦ Θεοῦ ὑπαρξίς, ἀπὸ δὲ τῆς § 34 ἕως 36 ὀρίζονται τὰ ιδιώματα αὐτοῦ, ἀπὸ δὲ τῆς § 36—41 λέγονται τάδε· ὁ εἰς τὴν οὐσίαν Θεὸς εἶναι τρισυπόστατος, Πατήρ, Υἱὸς καὶ Πνεῦμα ἅγιον· ἀκριθῶς δὲ καὶ καταληπτῶς ἅμα δὲ καὶ ὀργανικῶς ἐκτίθενται τὰ διχακριτικὰ ἐκάστου αὐτῶν ιδιώματα. Καὶ λοιπόν τί φληναφεῖς λέγων τὰ ἀσυνήθη καὶ παράλογα «ὑπαρκτικὴν ιδιότητα καὶ οἰκονομικὴν ;» Τί δὲ σημαίνει ὑπαρκτικὴ ιδιότης ; Ὑπαρξίς τῆς θεότητος, ἄφρον,

λέγεται καὶ οὐχὶ ὑπαρκτικὴ ιδιότης· ἀλλὰ, μαμάκουθε, οὔτε ιδιότης λέγεται, ἀλλ' ἰδίωμα. Ἰδιώματα τοῦ Θεοῦ λέγονται ὑφ' ἀπάντων τῶν θεολόγων καὶ οὐχὶ ιδιότητες. Τί δὲ σημαίνει, κοῦφε, οἰκονομικὴ ιδιότης ; Πόθεν κακῶς μετέφρασας τὰ ξενόκουστα ταῦτα ; Ἡ σὴ βόειος κεφαλὴ οὔτε νὰ χωρήσῃ πολλῶ μᾶλλον νὰ νοήσῃ ταῦτα δύναται. "Ὡ τῆς βλακίας σου ! Οὔτε ἐννοεῖς, ἄνθρωπε, οὔτε ἀντιλαμβάνεσαι· δὲν κρύπτεις τοῦλάχιστον τὴν χαρακτηρίζουσάν σε βλακίαν, κορυφότητα καὶ ἀμάθειαν σιγῶν ; Κοῦφε, δὲν ὀνομάζεται ἕκαστον τῆς θεότητος πρόσωπον θεῖον πρόσωπον ; Τὸ δὲ θεῖον δὲν εἶναι κτητικὸν ἐπίθετον, καὶ ἀντ' αὐτοῦ δὲν δυνάμεθα νὰ θέσωμεν τὴν γενικὴν ; Δὲν μοι λέγεις, ὦ ἡγαθέ, τίνες οἱ τὴν γραμματικὴν διδάξαντές σε ; Ἡ ἐκεῖνοι ἦσαν ἀπαίδευτοι, ἢ σὺ βλάξ, καὶ οὔτε τὸ τεχνολογικόν, οὔτε τὸ συντακτικόν ἠδυνήθης νὰ μάθῃς.

Ἀπὸ τῆς § 42—52 ἐκτίθενται τὰ θεῖα ἰδιώματα κατὰ τάξιν καὶ ἀκολουθίαν, ὡς καὶ παρ' ἅπασι τοῖς ἐγχειριδίοις τῆς κατηχήσεως τοῖς γερμανικοῖς· ἡ τάξις ὅμως καὶ ἡ ἀκολουθία εἶναι σοι τῷ φρενώλει ἀκατάληπτος. Τίς σοι πταίει ; Σὺ αὐτός ὁ μηδέποτε μὴτε δογματικὴν νοήσας μὴτε κατηχητικὴν διὰ τὸ χονδροκέφαλον, ἀλλ' οὔτε γινώσκεις, ἂν ὑπάρχῃ κλάδος τοῦ πρακτικοῦ τῆς θεολογίας μέρους, κατηχητικὸς καλούμενος, ἄλλως ἂν ἔβλεπες, ὅτι τὰ θεῖα ἰδιώματά εἰσιν ἐκτεθειμένα κατ' ἀλληλουχίαν καὶ ἀκριβῶς.

Ἐν τῇ § 55 ὀρθότατα λέγεται, ὅτι, ἐπειδὴ ὁ Δημιουργὸς αὕτῃ ἡ ἀγαθότης πέφυκεν, ἀναγκαιῶς ἔπεται, ὅτι ἅπαντα τὰ δημιουργήματα λίαν καλὰ εἰσι καὶ καθ' ἕκαστον καὶ ἐν ὑναφείᾳ πρὸς ἄλληλα. Ἐν δὲ τῇ § 67 λέγεται, ὅτι μετὰ σοφίας ταῦτα ἐγένοντο. Τί ἡ ἀφροσύνη σου φλυαρεῖ ;

Τὰ δημιουργήματα, θαμάλιε ἄνερ, ὑπὸ τῶν ἐπιστημόνων εἰς ὕλικά διαιροῦνται καὶ πνευματικά, ἢ εἰς ὕλην καὶ πνεῦμα. Καὶ ὕλικά μὲν νοοῦνται τὰ ἐπικρατέστερα αὐτῶν, τὰ ἄλογα ζῶα, εἰς ἃ καὶ σὺ κατατάσσεται διὰ τὸ ἄκριτον καὶ ἄφρον. Ταῦτα τὰ παρεμφερῆ σοι ἄλογα ἐνεργοῦσιν οὐχὶ ἐλευθέρως, οὔτε ἐν συνειδήσει, ἀλλ' ἐνστικτικῶς καὶ ἐξ ἀνάγκης φυσικῆς. Πνευμα-

τικά δὲ λέγονται τὰ ἐν συνειδήσει καὶ ἐλευθέρως ἐνεργοῦντα. Ποῦ δὲ σύ, τὸν νοῦν τυφλὲ, συνήντησας τὴν φράσιν ἐμψυχα ὑλικά ; ὦ τῆς ἀπαιδευσίας σου καὶ τῆς παραφροσύνης σου !

Οἱ πεπτωκότες ἄγγελοι εἰς τὸν ἄδην κατερρίφθησαν, Δαμαζ. Ἀνάγνωθι τὸ ῥητὸν (β'. Πέτρ. β'. 4). «Εἰ γὰρ ὁ Θεὸς ἀγγέλων ἀμαρτησάντων οὐκ ἐφείσατο, ἀλλὰ σειραῖς ζόφου ταρταρώσας (= εἰς τὸν τάρταρον ρίψας) παρέδωκεν εἰς κρίσιν τηρουμένους» (βλ. Ἰουδ. 6.).

Ὁ ἄνθρωπος ἀγαθὸς ἐπλάσθη καὶ τέλειος. Τὰς δὲ λέξεις ταύτας χάριν σοῦ τοῦ βλακὸς καὶ τῶν ὁμοίων σοι ἡρμήνευσα προσθεῖς· «ἔχων δηλαδὴ ἀπάσας τὰς σωματικὰς καὶ πνευματικὰς δυνάμεις, πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ἑαυτοῦ σκοποῦ» καὶ μηδεμίαν ἑλλειψιν οὔτε σωματικὴν οὔτε πνευματικὴν ἔχων. Τί δὲ σὺ ἀκριτομυθεῖς καὶ τὴν γλῶτταν βαρβαρίζεις λέγων, «οὐκ ἦν ἢ μὴ ;» Ἑλληνικὴ ἢ φράσις αὕτη ; Μάθε ἑλληνικά. τὴν γλῶτταν βαρβαρε καὶ τοὺς τρόπους βάνασε Ἀσιᾶτα, πρῶτον, καὶ εἶτα ἔκφερε κρίσιν ἐν συνειδήσει, ἂν ταύτης μετέχης.

Λίαν κατακληπητὴ εἰς τὸν νοοῦντα τὴν ἄγνωστον σοι ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ τὸν νοήμονα, οὐχὶ δὲ τὸν παράφρονα, οἷος σύ, ἡ ἑλληνικωτάτη φράσις «ἄλλον τρόπον ἀναπτύξεως ἐπινοῶν». Ἡ δὲ σὴ φράσις, καθιστῶν τὸ πνεῦμα δοῦλον ἀντὶ κυρίου τῆς ὕλης «ἐκτὸς ὅτι εἶναι ὄντως δουλικὴ καὶ ταπεινὴ, τίνα σχέσιν ἔχει πρὸς τὰ προηγούμενα ταῦτα. «Ἡδύνατο ἄρα κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν νὰ ὀρίσῃ ἑαυτὸν εἰς ἄλλο ;» Ἀσυνάρτητε καὶ ἄλογε, θέλεις νὰ σὲ μιμηθῶσιν εἰς τὰς ἀσυναρτησίας σου καὶ τοὺς παραλογισμούς ;

Τὰ περὶ τῆς θείας Προνοίας ἀκριβῶς καὶ συστηματικῶς ἐκτίθενται· σὺ ὅμως εἶσαι εἰς νοερὰν κατάστασιν νοσηρὰν, ἀδύνατον σοι ὅθεν νὰ νοήσης. Τὸ βάρος τοῦ σώματός σου κατεπλάκωσε καὶ ἀπέπνιξε καὶ τὸ ταπεινὸν καὶ ἀσθενὲς πνεῦμά σου, ὅπερ τούτου ἕνεκα ἐν τελείᾳ ἀεργίᾳ διατελεῖ. Ἴδου ὁ ὀρισμὸς τῆς θείας Προνοίας. Ἡ συνεχὴς καὶ ἀδιάλειπτος τοῦ Θεοῦ ἐνέργεια ἐπὶ τῶν δημιουργημάτων ἀπάντων, δι' ἧς αὐτὰ διατηροῦνται ἐν τῇ ὑπάρξει καὶ προάγονται. Ἐχει ταῦτα οὕτω ; Τί δὲ ἀνοηταίων

λέγεις διάφορον τοῦ Θεοῦ ἐνέργειαν ; Ἡ ἐπὶ τῶν δημιουργημάτων τοῦ Θεοῦ ἐνέργεια, ἀσεβέστατε, ἢ ἐκ τῆς θείας ἀποκαλύψεως ἡμῖν γνωστή, εἶναι μία καὶ ἡ αὐτή, δι' ἧς τὰ ὄντα ἀπαντα διατηροῦνται ἐν τῇ ὑπάρξει (ἄρα νοεῖς τὴν φράσιν διατήρησιν τῶν ὄντων ἐν τῇ ὑπάρξει ;) καὶ προάγονται. Ποῦ τῆς ἱερᾶς Γραφῆς εὗρες τὴν διαφοράν τῆς θείας ἐνεργείας ἐπὶ τῶν δημιουργημάτων ;

Ἄλλ' εἰπέ, ἀκριτόμυθε, διὰ τί δὲν διετῆρεις ἐν τῇ ἀσθενεστάτῃ μνήμῃ σου τὰ ἐν τῇ § 76, ἐνθα λέγεται, ὅτι κακὸν καθόλου εἶναι τὸ ἐν τῇ φύσει καὶ τῇ τακτικῇ ἀναπτύξει ξένον καὶ κωλύον, καὶ διαίρεται εἰς φυσικὸν κακὸν καὶ εἰς ἠθικόν ; Πῶς τὰς λέξεις ξένον καὶ κωλύον ἐννοεῖς ; Ἀρχικὸν τὸ κακὸν θεωρῶ, ἢ προσελθὸν ἐκ τῆς καταχρήσεως τῆς εἰς τὰ λογικὰ δημιουργήματα δοθείσης ἐλευθερίας τῆς αὐτῶν θελήσεως ; Ἐννοεῖς τὴν διάκρισιν τοῦ φυσικοῦ κακοῦ ἀπὸ τοῦ ἠθικοῦ ; Δὲν πιστεύω.

Τί δὲ εἵπωμεν εἰς ὅσα ἡ κενὴ κεφαλὴ τοῦ Δαμαλά λέγει περὶ τῆς ἀμαρτίας ; Ἄλλ', ὦ ἄνθρωπε τὴν μορφήν μόνην, ἐτυφλώθης ὑπὸ τῆς ἀγραμματοτίας σου, καὶ δὲν δύνασαι νὰ νοήσης τὰ περὶ τῆς ἀμαρτίας ἐν ταῖς § 80—85 ἐκτεθειμένα ; Δὲν λέγεται ἐν τῇ § 81 «ὁ πρῶτος ἄνθρωπος καταχράσθη τὴν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δοθεῖσαν αὐτῷ ἐλευθερίαν, τὴν θεῖαν ἐντολήν παρέβη». Ἐκ τούτων δὲν ἐξάγεται ὀφθαλμοφανῶς ὁ ὀρισμὸς τῆς ἀμαρτίας, ἥτις εἶναι κατάχρησις τῆς εἰς τὸν ἄνθρωπον δοθείσης ἐλευθερίας καὶ παράβασις τῆς θείας ἐντολῆς ; Τί δὲ ἀσεβεῖς ἐν ἄγνοίᾳ, λέγων τὴν πνευματικὴν τοῦ ἀνθρώπου ἀσθένειαν, κυριωτάτην αἰτίαν ἔχουσιν τὴν στέρησιν τῆς θείας χάριτος ; Καὶ λοιπὸν ὁ στέρων τῆς χάριτος τὸν ἄνθρωπον αἴτιος τῆς ἀμαρτίας ; Βλέπεις, ἐπιπόλαιε, ὅτι ἐν τῇ παντελεῖ ἀκρισίᾳ σου βλασφημεῖς καὶ ἀσεβεῖς ; Ἡ πρώτη σημασία τῆς λέξεως ἀμαρτίας εἶναι ἀποτυχία τοῦ σκοποῦ, κυρίως ἐπὶ βολῆς τόξου ἢ ὄπλου ἢ ἄλλου τινὸς ῥιπτομένου πρὸς ὠρισμένον σημεῖον, θρησκευτικῶς δὲ λέγεται ἡ τοῦ θεοῦ θελήματος παράβασις. Ἐν δὲ τῇ § 83 ὀρίζονται α') τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς, β') ἡ κυρία

αίτια, ἡ φιλαυτία. Τὸ δὲ συμπέρασμα, ἀσυνάρτητε παράφρον, εἶναι, ὅτι ἡ ἀμαρτία εἶναι ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ ἀποξένωσις πρὸς ἀποθέωσιν τοῦ ἐγώ, ἔχθρα πρὸς αὐτὸν καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ. Ἀλλὰ. Δαμαλᾶ, αὐτὴ ἡ ἀμαρτία ἐπὶ τοσοῦτον κατημαύρωσε καὶ ἐπεσκότισε τὸν ἐν τῷ χαύνῳ καὶ ἐκλελυμένῳ σώματί σου ταπεινὸν καὶ ποταπὸν νοῦν σου, καὶ δὲν δύνασαι νὰ νοήσης τὰ συστηματικῶς ἐκτεθειμένα ;

Ἀπαρέσκει σοι, ἀμαθέστατε, ὁ ὀρισμὸς τῆς κακίας ; Δὲν εἶναι αὕτη δεξιότης καὶ ἐτοιμότης εἰς τὴν ἀμαρτίαν ; Ὅποια τις ἡ φράσις σου, ἀνικανότης τοῦ ὑψωθῆναι μέχρι τοῦ ἀγαθοῦ ; Τοῦτον τὸν ὀρισμὸν δίδεις εἰς τὴν κακίαν ; Ἀλλὰ τί πρῶτον, τί ὕστατον θαυμάσεις τις ; Τὸ μωρὸν τῆς φράσεως, τὸ ἀκατάλληλον, τὸ ξενόφυλον, τὸ ἀσύντακτον ; Ποῦ εὔρες τὴν φράσιν ὑψωθῆναι μέχρι τοῦ ἀγαθοῦ ; Ὑψοῦμαι μέχρι τινὸς λέγεται, ἀγράμματα ; Τοῦλάχιστον δὲν ἐνεθυμεῖσθαι, εἰ ἔχνης μνήμης ὑπολείπεται σοι, τὸ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ᾄδόμενον, ἂν ποτε φοιτᾷς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. «ὁ ὑψωθείς ἐν τῷ σταυρῷ ἐκουσίως ;» Μάθε λοιπὸν, ἀναλφάβητε, ὅτι τὰ κινήσεως σημαντικὰ ῥήματα ἀπαιτοῦσι τὴν πρόθεσιν εἰς, ἢ τὴν ἐν, ὅταν νοῆται ἡ στάσις τῆς κινήσεως, ὡς ἐν τῷ ἀνωτέρῳ ᾄσματι.

Διὰ τί, Δαμαλᾶ, ἐπὶ τοσοῦτον ἀσυνεσίας προήλθες, ὥστε δὲν ἠδυνήθης νὰ νοήσης τὴν § 87 ; Δὲν σὲ συνέτιζον τοῦλάχιστον τὰ ὑπ' αὐτὴν ῥητὰ τῆς ἱερᾶς Γραφῆς ; Ἰδοὺ τί λέγει ὁ οὐρανοβάμων Παῦλος (Ῥωμ. γ'. 23). «Πάντες γὰρ ἡμαρτον, καὶ ὑστεροῦνται τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ». Τί λοιπὸν μωρολογεῖς λέγων τῶν ἰδίων ἔργων ἀντὶ τοῦ μόνων ; ὦ τῆς κουφότητός σου !

Ἐν τῇ § 91. Καὶ τὴν χρῆσιν τῆς ὑπὸ προθέσεως ἀγνοεῖς, σημαίνουσης τὸ ποιητικὸν αἶτιον, καὶ ἀντικαθιστᾷς διὰ τῆς διὰ, τὸ μέσον σημαίνουσης ; Τί δὲ ἐπάγεις τὸ ῥητὸν τοῦ Παύλου (Ῥωμ. α'. 17), θέλων νὰ κατακρίνης τὰ ὑπ' ἐμοῦ γραφέντα, «ὁ Μωσαϊκὸς νόμος ἀποκαλύπτει τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν τῆς ἀμαρτίας φέρει ;» Ἰδοὺ τὸ ὑπὸ τῆς μωρίας σου εἰσαχθὲν ῥητὸν, εἰς στήριξιν τῶν ὑπ' ἐμοῦ λεγομένων συντελούν. «Δικαιοσύνη γὰρ Θεοῦ ἐν αὐτῷ (τῷ Εὐαγγελίῳ)

ἀποκαλύπτεται». Τί δὲ ἐννοεῖς Εὐαγγέλιον; ἐννοεῖς τὸ περιέχον τὰ βιβλία τῶν τεσσάρων Εὐαγγελιστῶν, Εὐαγγέλιον καλούμενα; Ἀγνοεῖς, ὅτι κυρίως σημαίνει τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος, ἣν οἱ Ἀπόστολοι τῇ ἐντολῇ αὐτοῦ ἐκήρυσσον; Τί δὲ λέγει αὐτός ὁ Ἰησοῦς πρὸς τοὺς Ἰουδαίους; «Οὐκ ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον, ἀλλὰ πληρῶσαι». Δὲν ἐννοεῖται ἐνταῦθα ὁ μωσαϊκὸς νόμος; Οὕτως ἐννοεῖς τὴν ἀγίαν Γραφήν; Οὐαί σοι τῷ μολύνοντι τὴν ἑδραν τῆς θεολογικῆς Σχολῆς, ὡς καὶ τὰ κοινοτάτα τῆς θεολογίας ἀγνοῶν.

Ἐν τῇ § 108 δὲν λέγεται ὁρθῶς, ὅτι ἐκαστέρῃ τῶν ἐν τῷ Ἰησοῦ Χριστῷ δύο φύσεων ἕνεκα τῆς προσωπικῆς ἐνότητος μέτεχει τῶν ιδιωμάτων καὶ καταστάσεων τῆς ἐτέρας, καὶ προσθέτει εἰς ταῦτα, δεῦν εἰπεῖν ἐφ' ὅσον προσήκει ἢ ἐγγωρεῖ τῇ φύσει ταύτῃ; Τί ταῦτά εἰσι, μαμάκουθε; Εἰς τίνα δὲ τῶν δύο φύσεων ἀποδίδωσιν τὴν δεικτικὴν ἀντωνυμίαν ταύτη;

Ἐν τῇ § 410 λέγεται, ὅτι ὁ Σωτὴρ ἀπεκάλυψεν ἐντελέστατα τὴν οὐσίαν καὶ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Ταῦτα, μαμάκουθε Θεοσῖτα, οὕτως ἐρμηνεύονται· διὰ μὲν τῆς διδασκαλίας κοινὸν τῇ ἀνθρωπότητι ἀγαθὸν ἐποίησε πᾶς περὶ Θεοῦ ἐννοίας, τῶν ιδιωμάτων αὐτοῦ καὶ τοῦ θελήματος, καὶ ἐπιβεβαιοῦνται ὑπὸ τῶν ὑπὸ τὴν § ῥητῶν τῆς θείας Γραφῆς. Ἐν δὲ τῇ § 35 β'. λέγεται, ὅτι οὐδεὶς δύναται νὰ ἐξιχνιάσῃ τὴν θείαν οὐσίαν διὰ τὸ ἀτελὲς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸ πεπερασμένον, καὶ τὸ συμπέρασμα εἶναι, ὅτι τελεία γινώσις τῆς θείας οὐσίας ἀδύνατος εἰς τὸν ἀτελεῖ ἀνθρώπον. Ὅσον ὅμως συντελεῖ νὰ γινώσκωμεν περὶ Θεοῦ πρὸς φωτισμὸν ἡμῶν, πρὸς ἀγιασμὸν καὶ ἀνάπαυσιν ἀπεκάλυψεν ὁ Θεὸς εἰς ἡμᾶς. Καὶ ταῦτα, Θεοσῖτα, στηρίζονται ὁμοίως ὑπὸ τῶν ὑπὸ τὴν § ταύτῃ ῥητῶν· πῶς δὲ μωραίνων δὲν ἐννοεῖς αὐτά;

Ἐν τῇ § 111 λέγεται, ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ ὁδός, καὶ δεικνύει τὴν ὁδόν, τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἄγουσαν. Πῶς ταῦτα ἐννοεῖς; Δὲν σὲ συνέτιζεν ἀσύναπτε, τὸ ὑπὸ σοῦ εἰσαχθὲν ῥητὸν (Ἰωάν. ιδ'. β.) τόδε; «Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· ἐγώ εἰμι ἡ ὁδός καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωὴ· οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς τὸν πατέρα εἰμὴ

δι' ἐμοῦ;» Τετύφλωκε τοὺς ὀφθαλμούς σου ἡ ἀπαιδευσία σου, καὶ πεπώρωκε τὴν καρδίαν σου ὁ φθόνος καὶ ἡ μοχθηρία σου, καὶ δὲν ἀνέγνως τὴν § 109, ἐν ᾗ λέγεται, ὅτι ὁ Χριστὸς ἀποκατέστησε τὴν ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας διακκοπεῖσαν τῶν ἀνθρώπων κοινωνίαν πρὸς τὸν Θεόν; Δὲν λέγεται μεταφορικῶς ὁ Σωτὴρ ὁδὸς πρὸς τὸν πατέρα ἄγουσα; Τί φλυαρεῖς λέγων, «ἄτε ἄγων ἡμεῖς εἰς τὴν μετὰ τοῦ Πατρὸς κοινωνίαν;» Λέγεται, ἀγράμματα καὶ ἀσύντακτε, κοινωνία μετὰ τινος ἢ πρὸς τινα; Καὶ ὅμως ἀτεχνολόγητος ὢν καὶ ἀσύντακτος πρὸς τῇ παντελεῖ ἀσυναρτησίᾳ σου καὶ ἀσυνεσίᾳ σου τολμᾷς νὰ μεταβάλλῃς τὰ κανονικά, προτεινὼν ἀντ' αὐτῶν τὰ τῆς κενῆς σου κεφαλῆς κακότηα καὶ ἀσύντακτα.

Τί ἐπικρίνεις, ἀσύnete, ἡ διδασκαλία διδάσκει; ἄγνοεῖς καὶ τὴν σύνταξιν ταύτην τὴν συνήθη καὶ ἀπλουστάτην; Δὲν λέγομεν, ὁ διδάσκαλος διδάσκει, κούτσουρον, ὁ κτίστης κτίζει, ὁ συγγραφεὺς συγγράφει σύγγραμμα; Τὰ μόνα εἰς τὸ ἀγαθὸν κινουῦντα δὲν εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἡ πρὸς αὐτὸν ἀγάπη καὶ εὐχαριστία; Τίνα σχέσιν ἔχουσιν ἐνταῦθα ἡ πρὸς αὐτὸν (καὶ οὐχὶ μετ' αὐτοῦ), κοινωνία καὶ ἡ χάρις αὐτοῦ; Τί δὲ παραπέμψεις εἰς τὰ ῥητὰ Ἰωάν. ιε'. 4 καὶ α'. 4; Ἀνάγονται ταῦτα εἰς τὰς ἀκρισίας σου; Ἐν μὲν τῷ ῥητῷ ιε'. 4 λέγει ὁ Σωτὴρ πρὸς τοὺς μαθητάς. «Μεῖνате ἐν ἐμοί, καὶ γὼ ἐν ὑμῖν»· ἐν δὲ τῷ ῥητῷ α'. 14 «καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν. Ποῦ ἡ πρὸς αὐτὸν κοινωνία, βλακῶδες ὢν, καὶ ἡ χάρις αὐτοῦ κυριώτατον αἷτιον τῶν ἀγαθῶν ἔργων; Τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἡ πρὸς αὐτὸν ἀγάπη καὶ ἡ εὐχαριστία, ἀγράμματα, εἶναι τὰ μόνα εἰς τὸ ἀγαθὸν κινουῦντα. Ἀλλὰ ταῦτα ἡ στενὴ καὶ ἀέρος πλήρης κεφαλή σου δὲν χωρεῖ, βεβαρυμένη ὑπὸ τῆς δυσβαστάκτου ὕλης τοῦ βοείου σώματός σου, ἧς ὕλης ἔνεκεν καὶ κεκυφὼς ἐγένου. Ὁ κυριώτατος τοῦ ἀνθρώπου σκοπὸς εἶναι ἡ πρὸς τὸν Θεὸν ὁμοιότης. Τί σύ, ἀπαιδευτε, προστίθης «καὶ ἡ θεωρία αὐτοῦ, καθὼς ἐστίν;» Εἶναι δυνατόν εἰς τὸν ἄνθρωπον νὰ ἴδῃ τὸν Θεόν, καθὼς ἐστίν; Δὲν λέγει ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης α'. 14. «Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε;» Πῶς, κοῦφε, δὲν

έννοεῖς τὸ ὑπὸ σοῦ μνημονευόμενον ῥητόν «ἀγκυπητοί, νῦν τέ-
κνα Θεοῦ ἐσμεν, καὶ οὐπω ἐφανερώθη τί ἐσόμεθα· οἶδαμεν δέ,
ὅτι, ἐὰν φανερωθῇ, ὅμοιοι αὐτῷ ἐσόμεθα· ὅτι ὁψόμεθα αὐτόν,
καθὼς ἐστίν ;» Ἀνάγεται τὸ χωρίον τοῦτο ἐνταῦθα ; ἔχει δὲ
σχέσιν καὶ τὴν ἐλαχίστην ; Πότε, ξύλον ἀπελέκητον, ὁψόμεθα
τὸν Θεόν, καθὼς ἐστι ; Δὲν λέγει τὸ ῥητόν, ἐὰν φανερωθῇ,
ὅμοιοι αὐτῷ ἐσόμεθα, διότι ὁψόμεθα αὐτόν, καθὼς ἐστίν ; Ἐνε-
στῶτα χρόνον ἐκλαμβάνεις τὸ ὁψόμεθα ; ὦ τῆς ἀσυνεσίας σου
καὶ ἀκρισίας σου καὶ ἀθλιότητός σου !

Ὅποια φληναφήματα τῆς παραφροσύνης σου τὰ ἐν τῇ § 112 !
Τὸ ὕψος τῆς ἀγάπης ὥφειλε νὰ χαρακτηρισθῇ διὰ τοῦ «δι' ἣν
παρέδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν» καὶ «ἡ δὲ περὶ ἀναστάσεως νε-
κρῶν καὶ ζωῆς μακαρίας τῶν πιστῶν ἀφαιρεῖ τὸ ὀδυνηρὸν τοῦ
θανάτου». Ἐνόησας τὴν §, Θεοσιτα ἀκριτύμυθε ; Τί ὕψος
ἀγάπης φληναφέεις ; Ἐννοεῖς τὴν ἀξίαν τῆς πατρικῆς ἀγάπης ;
Μόνη ἡ περὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς διδασκαλία τοῦ Σωτῆρος
ἀφαιρεῖ τὸ ὀδυνηρὸν τοῦ θανάτου, καὶ κατὰ τὰ ἔσχατα τοῦ
βίου ἰσχυρῶς ἐνθαρρύνει. Μὰ τηλικαύτην ἀκρισίαν καὶ βλακίαν
ἔχεις, ὥστε μὴ νοῶν τὴν συστηματικὴν καὶ ὀργανικὴν ἐκθεσιν,
τὴν ἀλληλουχίαν τῶν ἐννοιῶν, τὴν σαφήνειαν καὶ εὐκρίνειαν
τῆς § ἡδουλήθης νὰ διαστρέψῃς, πκρενείρων τὰ ληρήματα τῆς
κούφης καὶ ἀσυνέτου κεφαλῆς σου ;

Ἐν τῇ § 118 καὶ οὐχὶ 119 λέγεται, ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ
ἅγιον παρατίθησι, δηλαδή, προτείνει, προβάλλει τὸν χριστιανισμόν,
ὁ δὲ δεινὸς περὶ τὴν ἀμάθειαν τῆς γλώσσης κακίζει τὸ
παρατίθημι, νομίζων ὁ ἄθλιος, ὅτι μόνον σημασίαν ἔχει ἡ λέ-
ξις παρατίθημι τράπεζαν, ἀγνοῶν, ὅτι κυρίως σημαίνει τίθημι
τι πλησίον τινός. Καὶ ταύτην τὴν σημασίαν ἔχει ἐνταῦθα,
διότι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον δὲν ἐπιβάλλει, ἀλλὰ παρὰ τοῖς ἀν-
θρώποις τίθησι τὸν χριστιανισμόν, ἵνα οὕτω γινῶσιν αὐτοῦ λά-
βωσιν.

Ἐν τῇ § 119. Ὁρθότατα ἔθνηκα τὴν ἀοριστολογικὴν μετο-
χὴν ἀντιστάς, καὶ οὐχὶ ὡς σὺ πλαστογραφεῖς, ἀνθιστάς, ἀτε-
χνολόγητε, δῆλα δὴ, ὅς ἂν μὴ τῇ θεῇ κλήσει ἀντιστῇ, ἀπαξ

έννοεῖται καὶ ἀορίστως, καὶ οὐχί, ξύλον ἀπελέκητον, ἀνθιστάμενος κατὰ διάρκειαν, ὡς σὺ ἐν τῇ μωρίᾳ σου καὶ παραφροσύνῃ σου διορθοῖς. Ὁ λόγος δὲ εἶναι· ὅς ἂν μὴ τῇ θείᾳ κλήσει ἀντιστῇ, οὗτος κατακυράζεται ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· σύνοιδεν, ὅτι κατὰ. Ἀγνοεῖς τὴν σημασίαν τῆς λέξεως κατακυράζεται, διὸ ἐρμηνεύεις, φέρεται δι' αὐτοῦ (τοῦ ἁγίου Πνεύματος) εἰς γνῶσιν καὶ συνειδήσιν; ἑλληνικῇ φράσει εἰσὶν ἐκτεθειμέναι αἱ μωρίαι σου αὗται; Ἀκούεις, μαμάκουθε; Ὁ μὴ ἀντιστὰς κατακυράζεται ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· έννοεῖς, ἀπαιδευτε, τὴν λέξιν κατακυράζεται; ἔχουσι τὸ ὕψος αὐτῆς τὰ πεζὰ καὶ ποταπά, φέρεται δι' αὐτοῦ εἰς γνῶσιν καὶ συνειδήσιν; Τίνα δὲ σημασίαν ἔχουσιν αἱ ἐπισωρευθεῖσαι λέξεις γνῶσις καὶ συνειδήσις; Πότε δὲ θὰ μάθης, ὅτι τὸ ποιητικὸν αἷτιον ἑλληνιστὶ ἐκφέρεται διὰ τῆς ὑπὸ προθέσεως καὶ οὐχὶ διὰ τῆς διὰ; Μά, ἀναιδέστατε, τοσοῦτον μωρὸς εἶσαι, ὥστε οὔτε τὰ ἀπλούστατα νοεῖς, καὶ ὅμως τολμᾷς νὰ ἐπικρίνης σὺ ὁ τὸν νοῦν τεταραγμένον ἔχων, σὺ ὁ φρενώλης καὶ παραφρων τὰ εἰς σὲ ἀκατάληπτα;

Ἐν τῇ § 125 κατανοῶν τὸν Ἀπόστολον τῶν ἐθνῶν, ὃν ἡ ἐπιπολαιότης σου δὲν έννοεῖ, δὲν ἀντέταξα, ἀσεβέστατε, πρὸς τὴν πίστιν τὰ καλὰ ἔργα, ἀλλ' εἶπον ἐπὶ τῶν παραλλήλων χωρίων τῆς ἁγίας Γραφῆς ἐρειδόμενος καὶ τῆς ἱερᾶς παραδόσεως, ὅτι ταῦτα εἶναι προῦν τῆς ζωῆς πίστεως, δεικνυμένης ὑπὸ τῶν πρὸς αὐτὴν συναδόντων ἔργων· ἄνευ δὲ αὐτῆς οὔτε ὑπάρχουσιν ἔργα ἀγαθὰ. Ἐννοεῖς, τί σημαίνει ζωσα πίστις; Εἰ ένόεις, οὐκ ἂν ἐφληνάφεις. Δέν σε πείθουσιν, ἀσύνετε, αἱ τοῦ Σωτῆρος ῥήσεις αὗται; «Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, ὅτι ὁ τὸν λόγον μου ἀκούων καὶ πιστεύων τῷ πέμψαντί με ἔχει ζωὴν αἰώνιον» (Ἰωάν. ε'. 24). Ποῦ τὰ ἔργα ένταῦθα, ἡλίθιε; Ὁ Σωτὴρ ῥητῶς λέγει, «ἀκούων καὶ πιστεύων» πῶς λοιπὸν σὺ βλασφημεῖς προσθέτων εἰς ταῦτα καὶ τὰ ἔργα; «Εἶπε δὲ ὁ Κύριος· εἰ ἔχετε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως... Ὅταν ποιήσητε πάντα τὰ διαταχθέντα ὑμῖν, λέγετε, ὅτι δοῦλοι ἀχρεῖοί ἐσμεν· ὃ ὠφείλομεν ποιῆσαι πεποιθήκαμεν» (Λουκ. ιζ'. 6)· ἐν τῷ ῥητῷ τούτῳ τοῦ Σωτῆρος τί λέγεται περὶ τῶν ἔργων; ὡς καὶ ἐν τῷδε «ἡ πίστις σου σέ-

σωκέ σε» (Ματθ.θ'.22). "Ολος απέμωράνθης ὑπὸ τοῦ φθόνου καὶ τῆς μοχθηρίας, καὶ οὔτε τὰ εὐνόητα ἐννοεῖς, οὐ ἔνεκα καὶ εἰς βλασφημίας ὑποπίπτεις ; Παράλείπω τὰ λοιπὰ τῆς ἀγίας Γραφῆς χωρία, περιττὰ αὐτὰ ἡγούμενος, διότι ἀρκοῦσι τὰ ἀνωτέρω τρία τοῦ Κυρίου ἐφ' ὧν καὶ τὰ τοῦ Παύλου ἐρεῖδονται, ἵνα ἀποσταμώσωσι καὶ βωβὸν καταστήσωσι τὸν βλάκα καὶ μαμῶκουθον Δαμακλῆν. Ἰδοὺ δὲ ἐκ περισσοῦ, ὃν ἀκριτόμυθον καὶ ἀναιδέστατον, τί ὁ ἀοίδιμος Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων ἐν τῇ κατηγήσει αὐτοῦ, τὸ 1862 ἔτος ἐν Ἀθήναις ἐκδοθείση, ἐν σελ. 79, σημ. β' λέγει «Εἶναι ἀληθές, ὅτι ἐκ πίστεως μόνης (ἀκούεις, κυῖφε ; ἐκ πίστεως μόνης) δικαιούται ὁ ἄνθρωπος, καὶ ὅταν ἐπιστρέψῃ εἰς τὸν Θεόν, δὲν ἔχει νὰ καταφύγῃ εἰς ἄλλο, πᾶρεξ εἰς τὴν πίστιν καὶ ἐλπίδα τὴν εἰς Χριστόν».

Ὅποτον τοῦ Δαμακλᾶ τὸ ἐξαγόμενον ; "Οτι, καὶ ἡ περὶ τῶν ἀγαθῶν ἔργων διδασκαλία εἶναι τοσοῦτον συγκεχυμένη, ὥστε ἀμφιβάλλει ὁ φρενώλης, ἂν ἦναι δυνατὸν νὰ μὴ διαστραφῇ ὁ νοῦς τῶν διδασκομένων διὰ ταιούτου κυκεῶνος καὶ λαβυρίνθου συγχύσεως διανοητικῆς καὶ γλωσσικῆς δι' ὅλου τοῦ βιβλίου διηκούσης». Τί πρῶτον καὶ τί ὕστατον τοῦ βλακῶδους καὶ ἀσυνεποῦς συμπεράσματος τούτου θαυμάσῃ τις ; Ἡ περὶ τῶν ἀγαθῶν ἔργων, μαμῶκουθε, διδασκαλία εἶναι σαρεστάτη (μόνη ἢ βόειος κεφαλὴ σου εἶναι συγκεχυμένη καὶ τεταραγμένη), καὶ καταληπτοτάτη εἰς μόνον τὸν νοῆμονα καὶ οὐχὶ εἰς σὲ τὸν φρενιτιῶντα, καὶ συστηματικῶς ἐκτεθειμένη, καὶ πρὸς τὴν τοῦ Σωτῆρος διδασκαλίαν συναδουσα· ὅθεν ὁ νοῦς τῶν διδασκομένων δὲν θὰ διαστραφῇ, βλακῶδες ὄν, ἀλλ' ἐνισχυθήσεται εἰς τὴν ὀργανικῶς καὶ κατ' ἀλληλουχίαν λογικωτάτην ἐκτεθεῖσαν περὶ τῶν ἀγαθῶν ἔργων διδασκαλίαν. Σὺ ὁ ἀναλφάβητος καὶ φρενοβλαβὴς καὶ πασῶν τῶν πνευματικῶν δυνάμεων στερούμενος, ὁ ὄντως κυκεῶνα καὶ λαβύρινθον καὶ κέντρωνα συρράψας, ὁ παντελῶς καὶ αὐτὴν τὴν γραμματικὴν ἀγνοῶν, ὁ ἐξ ἀγνοίας τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ὀθνείας μεταχειριζόμενος φράσεις, ὁ ἀγνοῶν τελείαν τῶν συντακτικῶν κανόνων πᾶσιν, ὁ μὴ δυνάμενος τὰ εὐληπτα χωρία τῆς θείας Γραφῆς νὰ νοήσῃ, ὁ ἀσυ-

νάκρητος τὸ σῶμα καὶ τὸν νοῦν, ἐπὶ τοσοῦτον ἀναιδεΐας καὶ ἀναισχυντίας προσέβης, ὥστε δὲν ἠσχύνηθης, ἀνκίσχυντε, νὰ ἐκφέρῃς ἐκ τοῦ βρωμεροῦ καὶ ἀκαθάρτου στόματός σου τὰς βαναυσότητας τῶν ὕβρεων κατ' ἐμοῦ καὶ τῆς ἀτυχοῦς κατηχῆσεώς μου, εἰς τὴν κρίσιν τοῦ τοῦ ἀσυνέτου καὶ ἀφρονος περιπεσούσης ; Ποῦ, βάνασε Δαμαλᾶ, ἀπὴντησας ἐπὶ κρίσιν ὁμοίαν τῇ σῇ ; εἰ ἐννόεις, κτῆνος, τὰ γερμανικά, ἔπεμπον ἄν σοι κρίσεις Γερμανῶν, ὅπως Ἰδης, ἀνάγωγε καὶ βάνασε Δαμαλᾶ, πῶς γίνονται αἱ ἐπικρίσεις ὑπ' ἀνδρῶν ἐπιστημόνων καὶ νοημόνων· ἀλλὰ σὺ οὔτε ἐπιστήμων εἶσαι οὔτε νοήμων, ὥς κατέδειξαν τὰ ἀποφῶλια συρρόματα τῆς κούφης κεφαλῆς σου καὶ ἐπεσφράγισεν ἡ βωμολογία σου ἡ ἐν τῇ ἐκθέσει πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον.

Ἀλλὰ, Δαμαλᾶ, μὴτε ἐλαχίστην γινῶσιν ἔχων, μὴτε ἐννοῶν τὴν συστηματικὴν καὶ ὁργανικὴν ἐκθεσιν δὲν σιγᾷς, δὲν ῥάπτεις τὸ στόμα σου, ὅπως μὴ ἐξ αὐτοῦ δυσωδία ἐξέρχονται καὶ ἀκρισίαι ; Θές φραγμὸν εἰς τὸ βρωμερόν σου στόμα. Ὁμολογῶ ἐπὶ τέλους, ὅτι πολὺ ἐξῆλθον τῶν ὁρίων τοῦ κόσμου καὶ ἐκπερεποῦς· αἱ ἀκρισίαι σου καὶ αἱ λοιδορίαι σου αἱ βάνασοι μὲ παρέσυραν. Σὺ, ἀμαθέστατε καὶ ἀνκίσχυντε, ὁ αἷτιος.

Ἐν τῇ § 128 λέγεται ὁρθῶς, ὅτι τὰ συμβάντα ἐκάστω καὶ ἡ γενικὴ ἱστορία εἰς τὰ φυσικὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος χαρίσματα ἀνάγονται. Ποῦ σὺ στηριζόμενος ἀποστερεῖς αὐτὰ τῶν χαρισμάτων τοῦ Ἀγίου Πνεύματος ; Ἐγὼ χωρὶς νὰ βλασφημῶ ὡς ἐπὶ ῥητῶν τῆς ἁγίας Γραφῆς ἀγνώστων σοι ἐρειδόμεναι, ἀνάγω εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα· σὺ δέ, βλάξ, ποῦ ἀνάγεις ;

Ἐν τῇ § 129 λέγεται συνοπτικῶς περὶ τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, ἐν τῇ θεῇ Γραφῇ καὶ τῇ ἱερᾷ Παράδοσει περιεχομένου. Ἐν δὲ τοῖς § 9—26 ἐκτίθεται ἐν συνόψει τὸ εἰς σὲ μόνον τὸν βλάκκα ἀκατάληπτον περιεχόμενον ἐν τῇ θεῇ καὶ ἱερᾷ Γραφῇ. Ἀπὸ δὲ τῆς § 28—31 ὁρίζεται ἡ ἱερὰ Παράδοσις, ὑπὸ Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας ἀναγραφεῖσα, ὧν τινες ἐν ὑποσημειώσει ἀναφέρονται οἱ, Πολύκαρπος, Εἰρηναῖος, Τερτυλλιανός, Βασίλειος, Γρηγόριος ὁ Νύσσης. Αἱ περὶ αὐτῶν λεπτομέρειαι, ἀθυρόστομοι, ἀνάγονται εἰς τὴν εἰσαγωγὴν εἰς τὴν ἁγίαν Γραφὴν καὶ εἰς

τὴν δογματικὴν, καὶ οὐχὶ εἰς κατήχησιν. Ποῦ ὁμως κεφαλὴ,
ὅπως αὐτῶν ἀντιληφθῇ ! ἡ σὴ βόειος ἀδυνατεῖ. Ἄλλ' εἰπέ μοι,
τίς τῶν ἐλληνιστῶν συντεταγμένων κατηχήσεων περιέχει συνο-
πτικὴν ἐκθεσιν τῆς θείας καὶ ἱερᾶς Γραφῆς καὶ τὰ χαρακτηρι-
στικὰ τῆς ἱερᾶς Παραδόσεως ; Ἐχει τι περὶ αὐτῶν τὸ ἐκτρω-
ματικὸν σύρραγμα τῆς ἀσυνέτου κεφαλῆς σου τὸ κατ' εὐφημισμὸν
κατήχησις ἐπιγραφόμενον, κυκεῶν ὄντος οὔσα καὶ κέντρων ;

Ἐν τῇ § 124 γενικῶς λέγεται, ὅτι οἱ Ἀπόστολοι εἰς τὰς
ὑπ' αὐτῶν ἰδρυομένας ἐκκλησίας ἐπισκόπους ὠρίζον καὶ πρεσβυ-
τέρους. Ἐν δὲ τῇ § 158, ἔνθα ὁ λόγος περὶ τῶν βαθμῶν τῆς
ἱερωσύνης, τρεῖς βαθμοὶ ἀναφέρονται, τοῦ ἐπισκόπου, τοῦ πρε-
σβυτέρου καὶ τοῦ διακόνου, καὶ τὰ καθήκοντα ἐκάστου ὀρίζον-
ται. Πῶς δὲν ἐβλεπες ταῦτα ; Ἐπὶ τοσοῦτον ἡ μοχθηρία καὶ
ἡ παραφροσύνη σου τὸν νοῦν σου ἐσκότισαν καὶ τὴν καρδίαν
σου ἐπώρωσεν, ὥστε δὲν ἠδυνήθης νὰ διατηρήσῃς ἐν τῇ τα-
πεινότητι καὶ ἀσθενεστάτῃ μνήμῃ σου τὰ ἐν τῇ κατηχήσει
μου γεγραμμένα ; Ἐξάγεις, ἀσυνάρτητε, ἐκ τοῦ ῥήτου τοῦ Παύ-
λου (Πράξ. κ'. 28), ὅτι, ἐπειδὴ ἐν αὐτῷ λέγεται τὸ Πνεῦμα
τὸ ἅγιον ἔθετο ἐπισκόπους» ἓνα μόνον βαθμὸν τῆς ἱερωσύνης,
τὸν τοῦ ἐπισκόπου, ὁ Παῦλος ἀπεδέχετο ; Ἡ γράφων πρὸς τὸν
Τίτον (ἀ'. 5), ἵνα καταστήσῃ κατὰ πόλιν πρεσβυτέρους, ἀπε-
δέχετο μόνον τὸν τοῦ πρεσβυτέρου ; ὦ τῆς κουφότητός σου καὶ
τῆς παραφροσύνης σου !

Ἐν τῇ § 140 λέγεται, ὅτι τὰ μὲν τῶν μυστηρίων ἀγιά-
ζουσι, τοῦτ' ἔστι, καθαρίζουσιν ἀπὸ τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτή-
ματος τὸν ἐν πίστει αὐτὰ λαμβάνοντα, τὰ δὲ στηρίζουσιν αὐ-
τὸν ἐπὶ τοῦ ἁγιασμοῦ, τὰ δὲ διατηροῦσιν ἐν αὐτῷ. Οὐκ ὀρθὰ
ταῦτα, μαμάκουθε ; Τὸ βάπτισμα, ἀσύνετε, καθαρίζει τὸν ἄν-
θρωπον ἀπὸ τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος, ἡ οὐ ; τὸ χρίσμα
στηρίζει ἐπὶ τοῦ ἁγιασμοῦ τὸν διὰ τοῦ βαπτίσματος ἀπαλλα-
γέντα τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος ; Ἡ θεία Εὐχαριστία καὶ
τὰ λοιπὰ τέσσαρα μυστήρια δὲν συντελοῦσιν εἰς τήρησιν τοῦ
ἁγιασμοῦ ; Ἐχει ταῦτα οὕτω, πρῶτανι τῆς βλακίας ; Τί δὲ ση-

μαίνει ἡ φράσις τῆς μωρᾶς σου κεφαλῆς, τί ἂν εἴη τοῦτο ; Τοῦτο, Ἀμαχλᾶ, εἶναι τῆς βλακίης σου, τὸ ἐννοεῖς ;

Τὰ ἐν τῇ § 144 λεγόμενα ψευδῆ εἰσι, μακάριθε, ὅτι οἱ γονεῖς χαίρουσι καὶ εὐθυμοῦσι βαπτίζοντες τὰ ἐαυτῶν τέκνα ; Δὲν καλοῦσιν, ἡλίθιε, τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους εἰς τὴν τέλει-σιν τοῦ βαπτίσματος, καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα δὲν προσφέρονται γλυκίσματα καὶ ποτὰ ; Δὲν παρατίθενται τράπεζαι ; Καὶ αὐτὰ τὰ ἀείποτε γινόμενα ἀγνοεῖς ; Ἀσυνάρτητα τὸν τε νοῦν καὶ τὴν φράσιν, λόγος ἐν τῇ § 141 γίνεται περὶ τοῦ βαπτίσματος καθόλου, ἔνθα ἀπαντῶσι τάδε. « Δι' αὐτοῦ (τοῦ βαπτίσματος) καθαρίζεται ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος καὶ ἀπὸ τῶν πρὸ τοῦ βαπτίσματος ὑπ' αὐτοῦ προχθέντων ». Πῶς ἐτυπλώθης τὸν νοῦν καὶ τὴν μνήμην, ἂν δὲν στερεῇσαι τούτων, καὶ κακῇ σου μοίρᾳ ἀμφοτέρων στερεῖσαι, δὲν ἐνεθυμήθης αὐτά, ἀλλὰ μωραίνων λέγεις, ὅτι παρέλιπον νὰ ἀναφέρω τὴν ἄφεισιν τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος ;

Ἐν τῇ § 144 παρατηρεῖς, ὅτι θεωρῶ τὴν ἐπὶ τοὺς μαθητὰς ἐπέλευσιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος τὸ μυστήριον τοῦ χρίσματος· δηλὰ δὴ, ἡ ἐπέλευσις τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐπὶ τοὺς Ἀποστόλους εἶναι τὸ μυστήριον τοῦ χρίσματος. Οὐαὶ σοι, ἀκριτόμυθε ! Ἴδου τί λέγω ἐν τῇ § « τὸ χρίσμα ἐτάχθη ὑπὸ τοῦ Κυρίου κατὰ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνάληψιν αὐτοῦ, τοῖς Ἀποστόλοις ἐπαγγελ-λαμένου τὴν ἐπ' αὐτοὺς ἐπέλευσιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ». Αὐτὰ πρεσβεύει ἡ ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἐπὶ τῶν λόγων τοῦ Σωτῆρος ἐρειδομένη. Αὐτὰ γράφουσιν οἱ ἐπιφανέστατοι τῶν Ῥώσων θεολόγων ἐν ταῖς δογματικαῖς αὐτῶν ἐν τῇ περὶ τοῦ χρίσματος ἐκθέσει, ὡς ὁ διευθυντὴς τῆς ἐν Κιέβῳ ἐκκλησιαστικῆς Ἀκαδημίας Ἀρχιμανδρίτης, νῦν δὲ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀντώνιος ἐν § 293 τῆς ἐκυτοῦ Δογματικῆς, ὁ ἐπίσκοπος Μακάριος, νῦν δὲ Ἀρχιεπίσκοπος ἐν τῇ δογματικῇ αὐτοῦ (τόμ. δ'. σελ. 137 § 208) καὶ πλεῖστοι ἄλλοι. Ἀγνοεῖς δὲ ὅτι ἡ ἁγιωτάτη Σύνοδος τῆς Ῥωσσίας, ὑπὸ θεολόγων ἐπιστημόνων καὶ ἱεραρχῶν συγκροτουμένη, ἐξετάζει λεπτομερῶς τὰ δογματικὰ μάλιστα συγγράμματα, διαγράφουσα καὶ αὐτὰ τὰ μικρὰν ἀμφιβου-

λίαν δυνάμενα νὰ διεγείρῳσι, καὶ τότε ἐπιτρέπει τὴν τύπωσιν; Καὶ λοιπὸν τὰ ἐν ταῖς δογματικαῖς πρεσβεύει σύμπασα ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, ὡς συντεταγμένα κατὰ τε τὸ γράμμα καὶ τὸ πνεῦμα αὐτῆς.

Ἐν τῇ § 149 λέγω, ὅτι ἡ Εὐχαριστία ἐτάχθη μυστήριον ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος κατὰ τὸν δεῖπνον, μυστικὸν καλούμενον, διότι ἄλλο δεῖπνος μυστικὸς καὶ ἄλλο εὐχαριστία. Καὶ ἡ διαφορὰ αὕτη ἐξάγεται ἐκ τούτων (Ματθ. κς'. 26—28). «Ἐσθιόντων δὲ αὐτῶν, λαβὼν ὁ Ἰησοῦς τὸν ἄρτον, καὶ εὐλογήσας ἔκλασε καὶ ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς, καὶ εἶπε· λάβετε, φάγετε· τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου. Καὶ λαβὼν τὸ ποτήριον καὶ εὐχαριστήσας ἔδωκεν αὐτοῖς...». Ἐκ τῶν εἰρημένων ἐξάγεται, ὅτι δεῖπνος μυστικὸς εἶναι τὰ ἐπὶ τῆς τραπέζης ἐδέσματα, ἅτινα ὁ Ἰησοῦς καὶ οἱ Ἀπόστολοι ἤσθιον, εὐχαριστία δὲ οἱ εὐλογηθέντες ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος ἄρτος καὶ οἶνος, ὑπὸ δὲ τῶν πιστῶν λαμβανόμενοι μετέλληψις ὀνομάζεται. Θὰ νοήσης τάχα Θεοσιτα ἀθυρόστομοι, τὴν διαφορὰν; Δέν με λέγεις ὅμως, ἤκουσάς ποτε, ἡ ἀνέγνως που, ἂν ἀντιλαμβάνησαι τῶν ἀναγινωσκομένων, ὅπερ ἀμφίβολον λίαν, νὰ λέγηται «τὸ μυστήριον τοῦ μυστικοῦ δεῖπνου· ἢ μόνον τὸ μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας; Ταῦτα κοινῶς λεγόμενα καὶ ἀνὰ στόμα φερόμενα δέν σε συνέτιζον, ἀσύνετο, νὰ μὴ περιπίσης εἰς ταύτην τὴν ψηλαφητὴν ἀκρισίαν;

Ἐν τῇ § 157, λέγομεν «Τὸ μυστήριον τῆς Ἱερωσύνης ἔταξεν αὐτὸς ὁ Σωτὴρ διὰ τῆς ἐκλογῆς τῶν Ἀποστόλων, κατὰ δὲ τὴν ἀνάληψιν καθιέρωσεν αὐτοὺς εἰς τὴν διακονίαν ταύτην». Οὕτως ἀποφαίνονται ὁ ἱεράρχης Ἀντώνιος ἐν τῇ δογματικῇ αὐτοῦ § 317, Μακάριος ἐν τῇ δογματικῇ (τόμ. ε'. § 253), ὁ ἀνωτέρω μνημονευθεὶς δυτικὸς ἐπίσκοπος Μαρτίνος ἐν τῇ κατηχήσει αὐτοῦ (τόμ. 6'. § 162 α'). καὶ ἄλλοι θεολόγοι.

Τί φληναφεῖς, ἀκριτόμυθε; Δέν σοι ἀρέσκουσι τὰ ἐν τῇ § 161 «ἡ ρίζα τῆς ἁμαρτίας, ἡ φιλαυτία, κατεστράφη ἐν αὐτῷ καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ εἰσδύσαν μνην ἐν αὐτῷ ἐποιήσατο· διορθοῖς δὲ διὰ τῆς ἀσυνέτου καὶ ἀηδοῦς φλυαρίας σου, λέγων· «Τοῦτό ἐστι τὸ ἔργον αὐτοῦ τὸ συνεργεῖν τοῦ ἀγίου

Πνεύματος ἀπεκδύσασθαι τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον καὶ καταστρέψαι τὴν φιλαυτίαν ; » Ποῦ εὗρες τὴν τετριμμένην ταύτην καὶ δημώδη φράσιν ; Ὁμοιάζει πρὸς τὴν ἐπικρινομένην ; Τίς τῶν δύο φράσεων εἶναι καταλληλοτέρα πρὸς τὴν ὑπόθεσιν, ἅμα καὶ γλαφυρωτέρα ; Νομίζεις, κοῦφε, ὅτι τὰ ἀπαρέμφακτα καὶ τὰ ἔστι καὶ εἰσι σὲ ἀναδεικνύουσιν εἰδήμονα τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ἢ ἡ τήρησις τῶν γραμματικῶν κανόνων ; Ταῦτα σὲ καταδεικνύουσιν ἀδαέστατον καὶ ἀγράμματον ἀγνοοῦντα καὶ τοὺς κοινοτάτους κανόνας τοῦ συντακτικοῦ.

Ἐν τῇ § 164 ὀρθότατα ὀνομάζω διανοίας καὶ οὐχὶ τὰς φληναφίας τὰς σὰς διανοήματα, φρενοβλαβές ὄν.

Ἐν τῇ § 166, λέγεται, ὅτι ἡ πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπη εἶναι εὐαρέσκεια ἡμῶν ἐνδόμυχος εἰς τὴν τελειότητα αὐτοῦ καὶ ἐντελῆς τῆς καρδίας πρὸς αὐτὸν ἀφοσίωσις. Τί δέ, ἀσύνετε, λέγεις, « ἡ ἀγάπη εἶναι ἐπιθυμία ἐνώσεως μετ' αὐτοῦ ; » Οὐαὶ τῇ ἀκριτομυθίᾳ σου καὶ βλακίᾳ σου ! Ἐπιθυμία ἐνώσεως ἡ ἀγάπη ; Ἀγνοεῖς, βάνυσε, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ καταρτισμὸς τῆς φύσεως ἡμῶν, εὐαρέσκειαν διεγείρων εἰς πᾶν τέλειον, ἀποστροφὴν δὲ εἰς τὸ ἀτελές ἄγει εἰς τὴν πρὸς τὸ τέλειον ὄν ἀγάπην ; Βλέποντες ἔργον τέλειον, δὲν αἰσθανόμεθα εὐαρέσκειαν, ἀποστρεφόμεθα δὲ τὸ ἀτελές ; Δὲν αἰσχύνομεθα, ἄθλιε, τηλικαύτας ἀκρισίας καὶ μωρολογίας γράφων ἐν ἐπικρίσει ἐννοιῶν ἐπιστημονικῶν καὶ λογικῶν ; Εἶτα λέγεται ἔνωσις μετὰ τινος ; ὅτε οὔτε ἔνωσις λέγεται, ἀλλὰ κοινωνία, οὔτε μετὰ τινος, ἀλλὰ πρὸς τινα. Παντάπασι, ἐλεεινέ, ἀγράμματος εἶσαι. Καὶ ὅμως ἐτόλμησας νὰ ἀναδεχθῇς βάρος ὑπέρτατον τῶν δυνάμεων σου τῶν πνευματικῶν.

Ἐν τῇ § 169 λέγεται, ὅτι ἐκ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπης πηγάζει ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ, ἡ εὐλάβεια καὶ ὀρρωδία μὴ διανώμεθα, λέγωμεν ἢ πράττωμεν τι, πρὸς τὸ θεῖον θέλημα ἀπᾶδον· ἐννοεῖται ὁ υἱϊκὸς φόβος, ὁ φόβος, δηλαδὴ, τοῦ υἱοῦ πρὸς τὸν πατέρα, τρέμοντος μὴ πράξῃ τι ἢ εἴπῃ, ὅπερ ἡδύνατο νὰ δυσχερεστήσῃ τὸν πατέρα. Τί δὲ σὺ πάλιν φληναφεῖς, μὴ δυνάμενος νὰ συλλάβῃς καὶ νοήσῃς τὰ εἰρημένα ; Ἐκ

της πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπης δὲν πηγάζει ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ ; Πόθεν λοιπὸν πηγάζει ; Πῶς δὲν λέγεις ; Δὲν ἀνεγίνωσκας, ἀκριτε βανουσολόγε, τὰ ὑπὸ τὴν § χωρία, ἵνα μὴ ἐμπέσης εἰς ἀσυνεσίαις ; Λέγεται, ἀπαίδευτε, ἔνωσις μετὰ τοῦ Θεοῦ ἢ ἀπανταχοῦ τῆς Γραφῆς κοινωνία πρὸς τὸν Θεόν ; Καὶ ὅμως λογικῶς βλάξ, τὴν γλῶσσαν ἀμαθέστατος, τὸ ὕφος ποταπὸν καὶ χαμερπὲς ἔχων, ἔχεις τὸ θράσος νὰ ἐκφέρης ἐπικρίσεις βανούσους καὶ χυδαίους. Σὺ στερεῖσαι, οἰκτρὸν ὄν, τῆς ἀναγκαιᾶς λογικῆς ἀκριθείας, ἄλογος ὢν, ἀσύνετος, ἀσύντακτος. ἀκριτόμυθος καὶ ὅ,τι ἂν τις ἄλλο σε ὀνομάσειεν, ὡς ἐκ τῆς ἀνασκευῆς ταύτης τῶν μωρολογικῶν σου ἀνωτέρω κατεδείχθη. Σὺ. λέγω, ὅστις ἀγνοεῖς, ὅτι εἰς τὴν λέξιν «ὕφος» πρέπει νὰ τεθῇ τὸ οὐδέτερον ἄρθρον καὶ ὅμως παραλείπεις, συνδέων αὐτὸ πρὸς τὸ προταχθὲν ἕναρθρον θηλυκὸν οὐσιαστικὸν «ἀκριθειαν», στερεῖσαι ἐντελῶς λογικοῦ, ἀναιδέστατε. Τίνα, κτῆνος, ἔπονται τὰ ἀπάδοντα πρὸς τὴν εἰς διδασκτικὸν βιβλίον τῶν ἀληθειῶν τῆς πίστεως ἀναγκαίαν λογικὴν καὶ γλωσσικὴν ἀκριθειαν καὶ τὸ ὕφος ; Ἐχεις σὺ ὕφος θρησκευτικόν, ἢ ἔχεις τὸ δημῶδες καὶ βανουσσιν καὶ ἀσυνάρτητον καὶ χαμερπές, οἷον καταδείκνυται εἰς τὰ σὰ ἀποφώλια τῆς κούφης κεφαλῆς σου ;

Ὅπως ἴδης, ἀκριτόμυθε Θεοσεῖτα, ὁποῖαί εἰσιν αἱ περὶ τὴν θεολογίαν γνώσεις μου, καὶ ὁποῖα ἢ ὑπ' ἐμοῦ γραφομένη γλῶσσα, ἀνάγνωθι, τίνα κρίσιν περὶ τε τῶν θεολογικῶν μου γνώσεων καὶ τῆς γλώσσης ἀπεφαίνοντο ἄνδρες ἐπιστήμονες Γερμανοὶ ἐν τῇ γενικῇ ἐφημερίδι τῆς Αὐγούστης, τὴν ἐκ τοῦ ῥωσικοῦ εἰς δύο τόμους ἐξελληνισθεῖσαν εἰσαγωγὴν εἰς τὴν θεολογίαν κρίνοντες (ἰδὲ ἀνασκευὴν εἰς τὴν ἐν τεύχει ε'. σ'. ζ'. τοῦ Ἱερομνήμονος βιβλιοκρισίαν ὑπὸ Ν. Σπ. Παπαδοπούλου, Ἀθήνησι 1862 ἐν σελ. 139). «Ἐκ δὲ τοῦ προοιμίου, τὸ ὁποῖον ἐν τῇ μεταφράσει συντάξας προέταξε, παρατηρεῖ τις, ὅτι ὁ μεταφραστὴς κατέχει γνώσεις τῆς θεολογίας οὐ τὰς τυχούσας (ἀκούεις, ἀκριτόμυθε ;) διότι τὰ ἐν αὐτῷ ἐπεξεργασμένα ζητήματα διέρχεται ἐπιστημονικῶς, καὶ τὰς γνώμας του ἐνισχύει δι' ἀκαταμαχῆτων καὶ στερόντων ἀποδείξεων. Ἡ γλῶσσά ἐστὶ καθαρά, σεμνο-

πρεπής, λόγου ἄξιον, λίαν κατὰλληλος πρὸς τὴν ἐπεξεργασμένην ὕλην». Τί ἤδη λέγεις, μαμῆκουθε ; Οἱ ἐπιστήμονες Γερμανοί, κρίνοντες τὰς περὶ τὴν θεολογίαν γνώσεις μου ἀποφαίνονται αὐτὰς οὐ τὰς τυχεύουσας, καὶ ἐπιστημονικῶς ἐκτεθειμένας (ἀκούεις, ἀσύνετες ;) τὴν δὲ γλῶσσαν καθαρὰν, σεμνοπρεπῆ καὶ λίαν κατὰλληλον πρὸς τὴν ὑπόθεσιν. Σὺ δύνασαι νὰ προσβλέψῃς καὶ πρὸς τούτους ἀνεπιστήμων ὦν καὶ ἀσυνάρτητος ἄμα δὲ καὶ φρενώλης ;

Ἐν § 179 ἡ προσευχὴ λέγεται στήριγμα τοῦ χριστιανοῦ. μεταφορικῶς δὲ βάρδος, τὸν χριστιανὸν στηρίζουσα, ὡς τὸν ἐν σκότει βαδίζοντα καὶ τὸν τυφλόν. Ἀπρεπῆ ταῦτα, ἡλίθιε ; Ὁ Χριστὸς ὀνομάζει ἐαυτὸν μεταφορικῶς ὁδὸν πρὸς τὸν Πατέρα ἄγουσαν. Πῶς ἐννοεῖς, ἀνόητε, τὸ ῥη-ὄν τοῦ Σωτῆρος Ἰω. δ'. 6 ;

Ἐν § 191. Δέν σοι ἀρέσκει, πρύτανι τῆς ἀκρισίας, ὁ ὀρισμὸς τῆς τιμῆς, σεβασμοῦ οὐσίας ἀληθοῦς, δεικνυομένου ὑπ' ἀνδρῶν ἐπιφανῶν καὶ σεβαστῶν, οὐχὶ πάντως ὁμοίων σοι ; Ἐννοεῖς τὰ ὑπὸ τὴν § χωρία τῆς Γραφῆς ; Εἰ ταῦτα ἐννόεις, οὐκ ἂν ἐφληνάφεις. Ἰδοὺ ἐν τῶν ὑπὸ τὴν § ῥητῶν (α'. Κορινθ. θ', 15). Καλὸν γάρ μοι μᾶλλον ἀποθανεῖν, ἢ τὸ καύχημά μου ἵνα τις κενώσῃ. Ἀλλὰ μήπως ἐνόησας, ἂν τὰ ἐν ταῖς § 199 καὶ 203 ἀπαντῶντα « ὅθεν » ἔχωσι πρὸς τὰ προηγούμενα σχέσιν ; Δὲν εἶναι ὅμως ἄπορον, ὅτι ἡ στενὴ καὶ κούφη κεφαλὴ σου δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀνεύρῃ τὴν σχέσιν τῶν διὰ τοῦ « ὅθεν » ἐκφερομένων προτάσεων πρὸς τὰ ἡγούμενα. Ἀλλά, δαμάλιε ἄνερ, βαρύνομαι νὰ σὲ διδάξω προβεβηκότα ἤδη τὴν ἡλικίαν, καὶ μάλιστα κεκυφότα ἐκ τοῦ βάρους τῶν ἐτῶν. Διότι τί πρῶτον καὶ τί ὕστατον νὰ σὲ διδάξω ; γραμματικὴν, ἐλληνικὰ, γνώσεις ἐπιστημονικὰς καὶ θεολογικὰς, γνώσεις ἀγωγῆς χρηστῆς καὶ κοσμικῆς καὶ τρόπων εὐγενῶν ; Ἄς ἐφρόντιζες νὰ μάθῃς καλῶς τὰ γυμνασιακὰ μαθήματα, ὅτε ἂν ἐγίνωσκες καὶ τὸ ὕψος τὸ ἐλληνικὸν τὸ ὑψηλὸν καὶ τὸ γλαφυρὸν καὶ οὐχὶ τὸ ποταπόν, καὶ τὸ δημῶδες, καὶ τὴν σύνταξιν καὶ τὴν σημασίαν τῶν λέξεων καὶ τῶν ἐννοιῶν τῶν λόγων. Ὁμολογητέον ὅμως ὅπερ καὶ σὺ πικνῶς δὲν ἀρνείσσαι, ὅτι διὰ σὲ τὰ πάντα ἤδη παρῆλθον, καὶ

ἀπόδειξις τὸ κεκυφὸς τοῦ σώματός σου, τείνοντος νὰ ἐπανέλθῃ ἐξ οὗ ἐλήφθῃ. Ἐννοεῖς, νομίζω, τὴν σημασίαν τῶν λεγομένων. Εὐχχαριστήθητι λοιπὸν εἰς τὴν βραβευθεῖσαν ἀμάθειάν σου, κοῦφότητά καὶ ἐπιπολαιότητα.

Ἄλλὰ τί ἂν τις πρῶτον θαυμάσειε καὶ τί ὕστατον; Ἐν τέλει ὁμολογῶ, ὅτι μετ' ἀηδίας καὶ ἀπεχθείας ἀνέλαβον τὴν ἀνασκευὴν τῶν ἀσυναρτήτων ἀκρισιῶν καὶ βαναυσολογιῶν τοῦ φρενοβλάβοῦς Δαμαλᾶ. Πρὸς δὲ ὁμολογῶ, ὅτι τὸ ἐπιπόλαιον, τὸ ἄκριτον, τὸ ἀμαθές, τὸ φθονερὸν τοῦ ἀνδραρίου τούτου ἐγνώριζον, ἐν μέρει ὅμως, ἐκ τῶν ἀποθρασμῶν καὶ ἀποφωλίων ἐκείνων τῆς κούφης αὐτῆς κεφαλῆς συρράμμάτων· οὐδέποτε ὅμως ἐφρανταζόμεν τασχύτην καὶ τηλικύτην βαναυσότητα, μοχθηρίαν, ἐπιπολαιότητα, ἐντελῆ στέρησιν ἀγωγῆς χρηστῆς, ἄγνοιαν τελείαν γραμματικῶν κανόνων, ὕψος ποταπόν, ἀμάθειαν θεολογικὴν παντελεῖ, καὶ ἄγνοιαν κηθόλου γνώσεων ἐπιστημονικῶν καὶ συστηματικῆς καὶ ὁργανικῆς ἐκθέσεως.

